

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«СВІТОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КРИЗА 2020-2021 РР.
ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ ТА НАПРЯМИ ЇЇ
ПОДОЛАННЯ В РІЗНИХ КРАЇНАХ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності

051 Економіка

Душкевич Аліна В'ячеславівна

Керівник Кузьменко В.П.

кандидат економічних наук, доцент

Рецензент Бойко О.М.

Кваліфікаційна робота захищена з
оцінкою

Секретар ЕК

«__» _____ 20__ р.

Київ – 2021

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. ПАНДЕМІЇ ХХ ст. – СЬОГОДЕННЯ.....	6
1.1. Шоста пандемія холери	7
1.2. Іспанський грип	9
1.3. Азійський грип	14
1.4. Гонконгський грип	16
1.5. Свинячий грип	19
1.6. Пандемія ВІЛ/СНІД.....	20
РОЗДІЛ ІІ. ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КРИЗА 2020-2021 РР. В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	23
2.1. Ковід-19 та початок пандемії.....	23
2.2. Китай	26
2.3. Сполучені Штати Америки	30
2.4. Німеччина.....	34
2.5. Франція	37
2.6. Італія.....	39
2.7. Україна	43
2.8. Загальносвітові наслідки коронакризи	46
РОЗДІЛ ІІІ. ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ КОРОНАКРИЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ СВІТУ	49
3.1. Вакцинація	49
3.2. Китай	51
3.3. США.....	55

3.4. Німеччина.....	58
3.5. Франція	62
3.6. Італія.....	64
3.7. Україна.....	67
3.8. Загальносвітова оцінка негативних наслідків коронакризи та прогнози її подолання	71
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Складно знайти актуальнішу тему, оскільки кожен зараз стає свідком створення нової історії. Не дивлячись на те, що наше життя насправді тісно пов'язане з вірусами і люди вже мали справу з достатньою кількістю епідемій та пандемій, з такими масштабами світ ще не зіштовхувався. Мабуть не знайдеться людини якої б не торкнулась пандемія коронавірусу, вона докорінно змінила життя кожного. Ця пандемія стала причиною зупинення економічного життя, разом зі зростаючою кількістю хворих – це найбільший економічний шок за останні десятиріччя. Країни світу відчували на собі ряд негативних соціально-економічних наслідків, найочевидніші з яких: зменшення ВВП, збільшення рівня безробіття, обвал на фондових ринках та зростання боргових зобов'язань, падіння доходів і рівня життя населення.

Однак важливо подивитися на це й з іншої сторони: криза відкриває нові можливості. Пандемія об'єднала всю людську спільноту, саме завдяки спільній праці вдалося так швидко розробити вакцину, адже звичайний термін винайдення займає 10-12 років. Тому всесвітня кооперація є необхідною мірою для боротьби з вірусом і пом'якшення негативних економічних наслідків, що врешті-решт забезпечить стійке глобальне відновлення. Коронакриза стала поштовхом до нових змін, окрім очевидної необхідності інноваційних рішень у сфері охорони здоров'я, інноваційні зміни також зачепили дистанційну роботу, дистанційну освіту та електронну комерцію. Ця криза відкрила нові можливості для подальшого розвитку.

Метою дипломної роботи є дослідження соціально-економічних наслідків, викликаних пандемією коронавірусу, а також ознайомлення з пандеміями XX-XXI століття, які передували Ковіду-19. Для цього поставлені наступні завдання:

- ◆ Ознайомитись з основними пандеміями XX століття, а саме шостою пандемією холери, Іспанським та Гонконгським грипом;

- ◆ Ознайомитись з пандеміями ХХІ століття: свинячим грипом та коронавірусом;
- ◆ Дослідити початок та розповсюдження Ковід-19, а також найефективніший метод боротьби – вакцинацію;
- ◆ Оцінити кризові явища, викликані пандемією у Китаї, Сполучених Штатах Америки, Німеччині, Франції, Італії та Україні;
- ◆ Охарактеризувати вжиті заходи для запобігання поширенню хвороби у Китаї, США, Німеччині, Франції, Італії та Україні;
- ◆ Описати державні заходи для підтримки економіки та нівелювання негативних наслідків у Китаї, Сполучених Штатах Америки, Німеччині, Франції, Італії та Україні;
- ◆ Ознайомитись з економічними прогнозами Китаю, Сполучених Штатів Америки, Німеччини, Франції, Італії, України та світових фінансово-економічних організацій на найближчі роки .

Об’єктом дослідження є світова соціально-економічна криза 2020-2021 рр. під впливом пандемії коронавірусу.

Предметом дослідження є напрями подолання кризових явищ у Китаї, США, Німеччині, Франції, Італії та Україні.

Інформаційною базою дослідження є статистичні матеріали Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, глобального інституту McKinsey, ресурсу Our world in data, Statista, Trading economics, Ceicdata, а також економічні дані федерального резерву (FRED).

РОЗДІЛ І. ПАНДЕМІЇ XX ст. – СЬОГОДЕННЯ

Хочу наголосити, що мова піде саме про пандемії. Пандемія – це епідемія, що поширюється понад декілька країн, або континентів. Коли епідемія – це розповсюдження хвороби у межах громадян, держави, її населення чи регіону.

Найстрашнішою пандемією, яка спадає на думку мабуть кожному, хто почує слово пандемія – це чорна смерть. Складно уявити скільки життів вона забрала у XIV столітті, хоча психологію поведінки людей у подібній катастрофі виявляє філософський роман-притча лауреата Нобелівської премії з літератури 1957 року Альбера Камю «Чума» про фашистську чуму 1934-1945, який побачив світ у 1947р., через два роки після закінчення Другої світової війни. Якщо спробувати, то *«для досягнення такого ж рівня смертності під час Другої світової війни необхідно було б скинути не дві атомні бомби на Японію (які забрали життя приблизно 70 000 чоловік), а 450»* [1]. Тобто по дві атомні бомби кожного дня протягом сімох місяців. Цей приклад чітко дає зрозуміти масштаби напевне найгіршої катастрофи в історії людства. Напевне тому, що зараз важко знайти необхідну інформацію – все це було достатньо давно. З плином часу все забувається. Чума залишила глибокий слід у нашій історії, а також змінила хід європейської. З такою кількістю жертв знайти робочу силу було важким завданням і через це робітники почали отримувати вищу заробітну плату й взагалі умови праці покращилися. Відсутність дешевої робочої сили також могла сприяти інвестиціям в основний капітал, який за допомогою інновацій міг швидко компенсувати дефіцит трудового фактору.

Але мова піде про пандемії сучасності, а також XX століття. Минуле століття безперечно асоціюється зі страшною пандемією Іспанського грипу 1918-1920 років. Але йдучи у хронологічній послідовності, цьому передувала інша хвороба, а саме шоста пандемія холери, яка забрала понад вісімсот тисяч життів у 1910-1911 рр. Також у розділі є інформація про три послідовні пандемії грипу 1957-1958 (Іспанський), 1968-1969 (Гонконгський) та 2009-2010 (свинячий) років. Остання

пандемія, що аналізується у цьому розділі – ВІЛ(вірус імунодефіциту людини)/СНІД(синдром набутого імунодефіциту) інфекції.

1.1. Шоста пандемія холери

Холера – це хвороба, яка здатна викликати паніку серед людей. Холера забрала мільйони життів та спричинила великі економічні витрати. Попри це – хвороба холери найкраще зрозуміла з усіх епідемій. Організм, що є збудником хвороби, вивчали не менш століття. Відомі способи його передачі, а також ефективні та безпечні заходи для запобігання розширення інфекції й її лікування. Навіть сьогодні, хоча існує ефективне лікування, холера все ще залишається смертельною хворобою для деяких країн. *«Холера є гострою діарейною інфекцією, що виникає з потраплянням в організм їжі або води, які заражені бактерією *Vibrio cholerae*. Холера залишається глобальною загрозою для суспільної охорони здоров'я і є одним з основних показників відсутності соціального розвитку. За оцінками дослідників, у всьому світі щорічно відбувається від 1,3 до 4,0 мільйонів випадків захворювання на холеру і 21 000-143 000 випадків смерті від хвороби»* [2].

Як і її п'ять попередниць – холера виникла в Індії. Потім холера поширилась на Близький Схід, Північну Африку, Східну Європу та Росію (де померло понад 500 000 осіб).

У 1905 році холера залишалася в долинах річок Уралу, Дону та Волги і на той час здавалося, що епідемія стихла. Проте у наступні роки вона знову почала набирати оберти і в 1908 р. вже поширилась аж до Петербургу, деяких портів Балтійського та Чорного моря, на схід до Закаспійської області, Туркестану та Сибіру. У 1909 р. захворюваність зменшилась, однак у наступному році зросла і становила більш як 230 000 випадків та майже 110 000 смертей (таблиця 1) [4]. Особливо тяжкі епідемії були у Катеринославі (18 894 випадків), Санкт-Петербурзі (4 591 випадок), Києві (4 077 випадків) та Оренбурзі (3 355 випадків).

Спостерігаємо спалахи у роки Першої світової та жакливу захворюваність у 1921 році, але з 1923 р. відбувся її помітний спад і через кілька років Європа вже звільняється від холери.

Рік	Випадки	Смерті	Рік	Випадки
1902	2 167	1 393	1914	9 716
1903			1915	66 455
1904	9 226	6 860	1916	1 800
1905	598	286	1917	130
1906			1918	41 586
1907	12 703	6 244	1919	5 119
1908	30 705	15 542	1920	29 615
1909	22 858	10 677	1921	207 389
1910	230 232	109 560	1922	44 049
1911	3 416	1 646	1923	1 114
1912	9	3	1924	поодинокі
1913	324	149	1925	випадки

Табл. 1. Випадки холери в Росії-СРСР з 1902 до 1925 року [4]

Шоста пандемія холери також спричинила спалах захворюваності в Америці, однак, вивчивши минулі випадки, хворих намагалися швидко ізолювати і це допомогло скоротити померлих до 11 осіб. До 1923 року випадки захворюваності значно скоротилися, хоча в Індії це явище залишалося постійним.

У Західній Європі випадки холери були поодинокими, чого не скажеш про Центральну та Південно-Східну Європу. На Балканському півострові були серйозні спалахи холери через локальні регіональні війни у 1912-1913 роках та через Першу світову війну. У Південно-Західній Азії прояви холери були частими у Персії та Саудівській Аравії.

Холера й сьогодні щорічно вражає 2,9 мільйонів людей та забирає 95 000 людських життів. Лише в Африці проживає понад 40 мільйонів людей, які знаходяться у зонах, де спалахи відбуваються регулярно. Не дивлячись на існування вакцини та ефективного лікування, необхідно подолати джерела розповсюдження хвороби та інвестувати в інфраструктуру водопостачання та каналізації.

1.2. Іспанський грип

Наступна пандемія, що охопила світ – Іспанський грип. Між 1918 та 1920 роками жахливий спалах грипу інфікував 500 мільйонів осіб та забрав життя 20-50 мільйонів людей. Хоча за деякими даними кількість жертв сягає 100 мільйонів осіб – близько 3% населення світу, однак достеменно це невідомо через відсутність медичної документації в багатьох місцях. Рівень смертності оцінюється в 10-20%. Насправді в Європі від грипу померло більше людей, до 40 мільйонів людей, більше, ніж від самої Першої світової війни. За кілька місяців грип вбив більше людей, ніж будь-яка інша хвороба в історії. Цей грип з'явився не в Іспанії, як можна було подумати через назву, до сих пір невідома країна, з якої почалась захворюваність. Однак Іспанія була першою країною, що оголосила про початок пандемії у травні 1918 року.

Перша світова війна посприяла швидкому поширенню грипу, як через фізичне пересування між країнами так і через тісні умови для солдатів та погане харчування у воєнний час. Багато солдат гинули ще до початку бою. Можливо така жахлива пандемія як раз була головною причиною закінчення війни.

Молоді американські чоловіки залишали свої домівки - сільські ферми, містечка з людьми й подорожували по всьому світу. Вони тисячами збиралися у військових навчальних таборах та на військових кораблях, а потім на фронті в Європі. Цивільне населення в усьому світі продовжувало працювати у найважливіших сферах виробництва та інших видів економічної діяльності, які вимагали пересування через ті ж самі транзитні вузли, якими користувалися солдати. Перша хвиля захворювання відбулася навесні та на початку літа 1918 р. Серед цих рухів на театрах війни в Європі, Африці та Західній Азії солдати змішувались зі своїми світовими співвітчизниками. Коли військовослужбовці

демобілізувались, то пройшли через великі транзитні вузли назад до своїх будинків по всьому світу, взаємно діючи з великою кількістю людей.

Особливістю цього грипу було те, що він вразив багатьох раніше здорових та молодих людей. Зазвичай у зоні ризику знаходяться діти та літні люди, проте іспанка охоплювала всіх без винятку. Взагалі смерть була викликана не вірусом грипу, а імунологічною реакцією організму на вірус. Тобто особи з сильнішою імунною системою частіше помирали ніж особи з більш слабкою. Також чоловіки віком 18-40 років мали більший ризик померти, ніж жінки.

Лікарі та вчені не були впевнені у природі нового грипу тому з лікуванням виникали великі складнощі. На відміну від сьогодення, тоді не існувало вакцин чи противірусних препаратів для ефективного лікування. Шпиталів не вистачало, тому їх імпровізовано робили з чийсь будинків, шкіл та інших будівель. У деяких громадах був запроваджений карантин, людей зобов'язували носити маски, громадські місця зачинялися, людям рекомендували уникати близьких контактів, рукоштовань, поцілунків і т. п. (приклад рекомендацій у додатку 1). Закінчилась пандемія у 1920 році, оскільки інфіковані померли, або в них з'явився імунітет.

У США пандемія протягом трьох років мала три хвилі та умовно четверту:

- Перша: березень 1918 – літо 1918;
- Друга: осінь 1918;
- Третя: весна 1919.
- Четверта з'являлася в деяких країнах протягом 1920.

Вплив Іспанки на США різний в залежності від штату, досі важко знайти об'єктивні причини для пояснення цього явища. Так Пенсильванія, Меріленд та Колорадо мали найвищі показники смертності, проте між цими штатами зовсім мало спільного. Але й різні штати по-різному реагували на поширення недуги. Так у місті Філадельфія 17 вересня 1918 року виявили випадок захворювання, однак це не завадило проводити парад 28 вересня, а трохи пізніше ще один (коли пішов спад захворюваності). Протилежністю є місто Сент-Луїс, де на відміну від Філадельфії

скасували парад та рекомендували дотримуватися карантинних правил. Нижче в таблиці можна побачити різницю в кількості померлих двох штатів, до яких належать ці міста.

Ця страшна сторінка історії майже забута в Америці, і це дуже погано, оскільки набуті знання з минулого здатні допомогти у майбутньому. Цьому явищу є декілька пояснень.

- По-перше, пандемія розгорталася одночасно з бойовими діями. Грип вдарив по солдатам особливо важко, враховуючи їхні умови життя та тісний контакт із висококомобільними підрозділами. Значна частина новин дня була зосереджена саме на воєнних подіях за кордоном, а також на сучасному статусі військ Америки. Таким чином, пандемія та Перша світова війна скоріше розглядалися як одна подія, а не як дві окремі.
- По-друге, хвороби того часу, такі як поліомієліт, віспа та сифіліс були невиліковною та постійною частиною суспільства. Натомість грип швидко пройшов громадою, вбив представників населення і зник. На відміну від поліомієліту та віспи, жодна відома людина епохи не померла від грипу; таким чином не було суспільного сприйняття того, що навіть політично потужні, багаті та відомі не застраховані на вірус.

Показники смертності від пандемії (на 100 000 населення) для 27 штатів показано в таблиці 2 [6] за 1918 та 1919 роки. Рівень смертності для 1915 р. також показаний. Співвідношення смертності 1918 р. до смертності 1915 р. розкриває відносну величину смертей у 1918 році до ще непандемічного року. Співвідношення рівня смертності 1918 р. до 1915 р. варіюється від найнижчого 3,2 у штаті Індіана та Нью-Йорк до найвищого 6,5 у штаті Монтана. Це свідчить про те, що у 1918 році показники смертності від грипу в Індіані та Нью-Йорку в 3,2 рази перевищували показники смертності від грипу у непандемічний рік, тоді як у цей же рік в Монтані випадків було більш ніж у 6 разів більше, ніж в непандемічний 1915 рік.

Штат	1910 ч.н.	Площа	Щільність населення	Рівень смертності 1915	Рівень смертності 1918	Рівень смертності 1919	Співвідношення 1918 до 1915	1918 рейтинг
Каліфорнія	2,377,549	155,652	15,27	102,1	537,8	214,7	5,3	15
Колорадо	799,024	103,658	7,71	170,5	766,5	253,5	4,5	5
Коннектикут	1,114,756	4,82	231,28	169,2	767,7	224,5	4,5	4
Індіана	2,700,876	36,045	74,93	126,1	408,1	213,7	3,2	24
Канзас	1,690,949	81,774	20,68	116,7	474,4	188,1	4,1	22
Кентукі	2,289,905	40,181	56,99	118	537,3	284,6	4,6	16
Мен	742,371	29,895	24,83	166	589,4	229,2	3,6	14
Меріленд	1,295,346	9,941	130,3	171	803,6	238,4	4,7	2
Массачусетс	3,366,416	8,039	418,76	170,7	726,7	207,8	4,3	8
Мічиган	2,810,173	57,48	48,89	111,9	389,3	192,2	3,5	27
Мінессота	2,075,708	80,858	25,67	100,3	390,5	166,9	3,9	26
Міссурі	3,293,335	68,727	47,92	144,2	476,6	206,1	3,3	20
Монтана	376,053	146,201	2,57	117,7	762,7	225,4	6,5	6
Нью-Гемпшир	430,572	9,031	47,68	153,2	751,6	231,6	4,9	7
Нью-Джерсі	2,537,167	7,514	337,66	163,4	769,4	226,5	4,7	3
Нью-Йорк	9,113,614	47,654	191,25	185,2	598,2	233,7	3,2	12
Північна Кароліна	2,206,287	48,74	45,27	148,4	503,1	234,4	3,4	18
Огайо	4,767,121	40,74	117,01	135,2	494,3	222	3,7	19
Пенсильванія	7,665,111	44,832	170,97	168,9	883,1	236,5	5,2	1
Род-Айленд	542,61	1,067	508,54	185,8	681,2	239,2	3,7	9
Південна Кароліна	1,515,400	30,495	49,69	131,9	632,6	291,5	4,8	10
Тенессі	2,184,789	41,687	52,41	135,3	476	234,8	3,5	21
Юта	373,351 8	2,184	4,54	119,5	508,8	270,8	4,3	17
Вермонт	355,956	9,124	39,01	150	597,2	228,9	4	13
Вірджинія	2,061,612	40,262	51,2	131,1	621,1	267,2	4,7	11
Вашингтон	1,141,990	66,836	17,09	78,4	411,5	187,9	5,2	23
Вісконсин	2,333,860	55,256	42,24	119,6	405,6	178,5	3,4	25

Таблиця 2. Рівень смертності від іспанки(на 100 000) у вибраних штатах [6]

У таблиці 2 також наведено дані про населення штату, площу та щільність населення. Цікаво прослідкувати чи існує взаємозв'язок між смертністю та населенням штату, його розміром та щільністю [6].

Говорячи про економічні наслідки пандемії для Сполучених Штатів Америки є значний недолік – недостатня кількість економічних даних, тому головним ресурсом є джерела друкованих засобів масової інформації (ЗМІ). Так в газеті «Daily Arkansas Gazette» 18 жовтня 1918 року було сказано наступне:

- *Деякі продавці в місті Літл Рок кажуть, що їх бізнес знизився на 40%. Інші оцінюють зниження на 70%.*
- *Роздрібний продуктовий бізнес зменшився на одну третину.*
- *Один універмаг, який мав справу з 15 000 дол. в день не заробляє й половини з цього, на думку власника бізнес зменшився на 70%.*
- *Оскільки постільний режим рекомендований при захворюванні – збільшився попит на матраци, ліжка та пружини.*
- *Підприємства щодня втрачають 10 000 дол. Це фактична втрата, а не зменшення бізнесу, що може бути покритий майбутнім збільшенням продажів після карантину. Є речі, які необхідно продати зараз, а не потім.*
- *Багато музикантів з оркестру, продавців квитків та сценічних рук стали незайнятими.*
- *Єдиний бізнес в Літл-Році, який збільшився – аптечний [11].*

В інших містах, які потерпали від пандемії, ситуація не була кращою.

Економісти Роберт Барро, Хосе Урсуа та Джоанна Венг у зв'язку з стрімким поширенням коронавірусу зробили дослідження на тему впливу Іспанки на світ. У додатку 2 наведені їх оцінки надлишкової смертності від пандемії грипу. Ці показники виражені відносно загальної чисельності населення 48 країн за кожен рік з 1918 року по 1920 р. З данної таблиці ми бачимо, що найвищий кумулятивний рівень смертності у Кенії (5,78) та Індії (5,22). Наступні країни з високим рівнем:

Гватемала (3,9), Мадагаскар (3,5), Південна Африка (3,4), Маврикій (3,2) та Індонезія (3,0). В Китаї рівень смертності був не такий високий, однак через величезну чисельність населення (близько 570 мільйонів) кількість померлих становила 8,1 мільйонів (а це 20% від світового рівня) – тому Китай на другому місці серед країн.

Якщо за аналогією з реакцією на обвал світових бірж більше як на 10%, що призупиняють свою роботу в таких випадках, визначати світову макроекономічну катастрофу як сукупний спад за один або два роки більш як на 10% реального ВВП або реального споживання на душу населення – то до них з 1870 року ми відносимо Першу світову війну, Велику Депресію та Другу світову війну. Згідно з наступними результатами цілком ймовірно, що наступною в цьому списку буде пандемія Іспанки.

Дослідники підраховали, що в типовій країні пандемія зменшила реальний ВВП на душу населення на 6 відсотків, а приватне споживання - на 8 відсотків, таке зменшення можливо порівняти з тим, який спостерігався у Великій рецесії 2008–2009 років. У Сполучених Штатах кількість випадків захворювань грипом була набагато нижчою: ВВП зменшився на 1,5 відсотка та споживання на 2,1 відсотка.

Зниження економічної активності у поєднанні з підвищеною інфляцією призвело до значного зниження реальної рентабельності акцій та короткострокових державних облігацій. Наприклад, у країнах із середнім рівнем смертності 2 відсотки, реальний прибуток запасів знизився на 26 процентних пунктів. Орієнтовне падіння в США було набагато меншим - 7 процентних пунктів [12].

1.3. Азійський грип

Наступною пандемією, що охопила світ був Азійський грип у 1957 році. Спалах грипу було виявлено у Східній Азії, звідти він перекинувся на інші країни світу. Він був спричинений вірусом відомим як грип А підтипу H2N2. Згідно з

дослідженнями цей вірус був змішаним, походив від штаму пташиного грипу та штамів вірусу людини. Мутувавши цей грип потім викликав нову пандемію через 10 років, про яку буде розповідь далі.

У лютому 1957 року в провінції Юньнань в Китаї був виявлений новий штам грипу, який швидко поширився усім світом кораблями, літаками та поїздами. У квітні це спричинило велику епідемію в Гонконгу, де було заражено близько 250 000 людей, а потім поширилось на Сінгапур, Тайвань, Японію. Більшість глобальних передач вірусу відбулися наземними шляхами з Росії до Скандинавії та Східної Європи і на міжнародній конференції, що відбулася в Айові. До червня в Індії вже було понад мільйон випадків. Невдовзі після цього вірус дійшов до Великобританії, і до вересня було зареєстровано спалахи хвороби в Англії, Уельсі та Шотландії. Лікарі загальної практики були «вражені надзвичайною заразністю хвороби» та раптовістю, з якою вона напала на молоді вікові групи. Проте, хоча деякі члени Коледжу лікарів загальної практики закликали уряд Великобританії висловити попередження про небезпеку, яку представляє вірус, та координувати національну відповідь, міністерство охорони здоров'я держави не визначилось. Натомість вірусу було дозволено протікати своїм шляхом.

Результатом стало те, що, коли щотижневий підрахунок смертності у Великобританії збільшився та досяг максимуму близько 600 чоловік за тиждень, було зовсім мало заголовків газет, і взагалі не було закликів до соціального дистанціювання. Натомість у циклі новин домінували повідомлення про запуск Радянським Союзом "Супутника" та наслідки пожежі на ядерному реакторі Windscale у Великобританії.

На той час, коли ця пандемія грипу завершилася наступного квітня, приблизно 20 000 людей у Великобританії та 80 000 громадян у США були мертвими. У всьому світі пандемія, спричинена новим підтипом грипу H2N2, у кінцевому рахунку призвела до понад 1 мільйона смертей.

В США завдяки американському мікробіологу Морісу Хіллеману вдалося пом'якшити наслідки грипу. Він ще до її початку наголосив, що пандемія близиться. Вчений домовився з американськими військовими, щоб отримати зразки патогену з Гонконгу, який вважався новим вірусом грипу. Провівши тестування мікробіолог дійшов висновку, що цей штам H2N2 не схожий на всі попередні. Коли він досягне Америки – жоден не матиме імунітету.

Хіллеман почав бити на сполох для того, щоб попередити уряд про наближення загрози, однак навіть Служба охорони здоров'я США проігнорувала попередження. *«Мене назвали божевільним»* – каже Хіллеман педіатру Полу Офіту, який звітував про цю розмову у своїй книзі «Вакциновані». Однак мікробіолог не опустив руки та доручив шістьом фармацевтичним компаніям розроблення вакцини за зразками грипу. Близько 20 мільйонів американців були заражені, а 116 000 померли. Проте дослідники підраховали, що загинув би ще мільйон американців, якби не фармацевтичні компанії, які розподілили 40 мільйонів доз вакцини Хіллемана, якими прищепили близько 30 мільйонів людей [14]. Швидке розповсюдження вакцини проти вірусу та доступність антибіотиків для лікування обмежили поширення та смертність пандемії.

Негативний економічний вплив був незначним, пандемія скоротила промислове виробництво приблизно на 1,2% у Канаді під час піку та зменшила ВВП США приблизно на 1%. Відновлення економіки після зменшення пандемії було майже негайним.

Азіатський грип був першою пандемією, яка сталася в середовищі з глобальними системами спостереження та лабораторними можливостями для її вивчення. Це було вперше, коли всебічне спостереження застосовувалось для відстеження розповсюдження захворювання, хоча в цій галузі все ще бракувало досвіду та методологічної точності [15].

1.4. Гонконгський грип

Наступна пандемія – Гонконгська. Вперше про неї повідомлено в Гонконзі в липні 1968 р. Розповсюдження вірусу було частково зумовлене поверненням до США ветеранів війни у В'єтнамі. Інфекція була зафіксована в США та Японії в серпні; Англії, Уельсі та Австралії у вересні; у Канаді в грудні; у Франції в січні 1969 року. Ця пандемія започаткована вірусом під назвою грип А підтип H3N2, підозрюють, що цей вірус еволюціонував від штаму грипу, який спричинив пандемію у 1957 р. Саме це можливо є поясненням більш м'якого спалаху пандемії порівняно з іншими, оскільки деякі могли мати імунітет. Хоча ця пандемія забрала порівняно невелику кількість життів – даний вірус був дуже заразним та швидко розповсюджувався світом.

Пандемія грипу 1968 р. спричинила захворювання різного ступеня тяжкості у різних груп населення. Наприклад, хоча хвороба була поширеною і вражала лише невелику кількість людей в Японії, вона була широко поширеною і смертельною в США. Активність грипу в США різко зросла в жовтні. Перше повідомлення про спалах захворюваності серед цивільного населення в континентальній частині Сполучених Штатів було виявлено у місті Нідлз, штат Каліфорнія, де захворіло більше третини населення. Звіти у Колорадо зросли на порядок, з 62 випадків за тиждень, що закінчився другого листопада, до 670 за тиждень, який закінчився дев'ятого листопада, це саме той тиждень, коли інші західні штати а також Гаваї повідомляли про спалах. Найвищий рівень смертності був пов'язаний з найбільш вразливими групами, а саме немовлятами та людьми похилого віку.

Хоча вакцина проти вірусу була розроблена, вона стала доступною лише після досягнення піку пандемії у багатьох країнах. Виробники вакцин випустили першу партію з 110 000 доз вакцин проти пандемії 15 листопада 1968 р. Згодом до піку пандемії у січні 1969 р. стало доступно 15 млн доз. Після піку попит на вакцину зменшився. Для більшості населення вакцина проти пандемії була занадто слабкою і занадто пізньою, а вплив вакцини на зменшення поширення пандемії був сумнівним. У січні 1969 року виробники почали поступово припиняти

виробництво, а невикористана вакцина залишалася. Деякі вакцини стали доступними для використання в південній півкулі. Також варто зазначити про зміни, що відбулися з 1957 року, оскільки вірусологи активно досліджували методи вдосконалення технології вакцини і пандемія 1968 р. дала змогу перевірити їх.

Для оцінки ефективності вакцини проти пандемії H3N2 застосовували різні методи. В одному дослідженні порівнювали показники респіраторних захворювань у двох громадах Мічигану. Одні школярі отримували вакцину проти пандемії, тоді як інші були невакцинованими. Протягом усього дослідження рівень захворюваності на дихальні шляхи у вакцинованій громаді залишався значно нижчим, ніж у невакцинованій. Висновки не однозначні. Одні говорять про успішність вакцинації серед дітей шкільного віку, інші про ймовірно неефективний захист від однієї дози у немовлят.

1968 рік в США запам'ятався воєнним конфліктом у В'єтнамі, вбивствами відомих громадянських лідерів, а також значущими науковими досягненнями такими як операції з трансплантації серця та пілотовані космічні польоти. Однак про пандемію чомусь не дуже згадують. Не дивлячись на невелику смертність порівняно з минулими пандеміями, зокрема з епідеміями грипу, вплив вірусу типу H3N2 на людину істотний. Так цей вірус асоціюється з підвищенням захворюваності та смертності від грипу до 1973 року. І з того часу підтип циркулював як сезонний вірус типу А, який асоціюється з більш жорсткими щорічними епідеміями, ніж ті, що викликані грипом А(H1N1) та грипом вірусу типу В. З моменту появи цього вірусу він спричинив значну захворюваність та смертність по всьому світу. При цьому це відбувалося більше в подальші роки під час сезонних епідемій грипу ніж під час пандемії. Навіть через 50 років вірус типу H1N3 продовжує пристосовуватися, щоб обійти нашу імунну систему та знайти шляхи для ураження.

Завдяки пандемії були помічені області, які потребують вдосконалення. Так, наприклад, стала зрозуміла необхідність ВООЗ (Всесвітньої організації охорони здоров'я) до запровадження кращої системи прогнозування грипу та продовження

подальших досліджень для покращення профілактики та боротьби з грипом. Під час пандемії дуже оперативно обмінювалися точною інформацією стосовно вірусу, однак вона різнилася від країни в країну через різні методи звітності, системи медичної допомоги і т. п. І це спонукало ВООЗ запровадити стандартну форму звітності для національних центрів грипу, що почала добре працювати вже восени 1969 року.

1.5. Свинячий грип

Навесні 2009 року з'явився новий вірус грипу А (H1N1), що був виявлений в Америці та який швидко поширювався не лише теренами Сполучених Штатів, але й усім світом. Цей вірус був новим, містив унікальну комбінацію генів грипу, які до цього не були ідентифіковані ні в людей, ні в тварин. Цей вірус був позначений як вірус грипу А (H1N1) pdm09, який відрізнявся від вірусів H1N1, що циркулювали під час пандемії. *«Гени вірусу являли собою комбінацію генів, найбільш тісно пов'язаних із вірусами грипу північноамериканських свиней H1N1 та грипом H1N1 євразійських свиней»* [17]. Саме тому вірус отримав назву Свиного грипу, хоча він передається лише від людини людині.

Імунітет мали близько третини літніх людей віком від шістдесяти років, ймовірно, через раніше пережиті віруси цієї групи, а також деякі молоді люди. На відміну від типового сезонного грипу, новий вірус викликав високий рівень захворюваності влітку у північній півкулі, а потім навіть більш високий рівень активності протягом прохолодних місяців у цій частині світу. В цілому, за оцінками, 80 відсотків смертей, пов'язаних з цим вірусом, мали місце у людей молодше ніж 65 років. Це значно відрізняється від типових сезонних епідемій грипу, під час яких приблизно від 70 відсотків до 90 відсотків смертей спостерігаються у людей віком від 65 років. Вагітні жінки, діти та люди з хронічними захворюваннями легень мали вищий ризик важкого протікання хвороби з ускладненнями.

Оскільки існуючі вакцини не були ефективними для захисту від хвороби, було виготовлено нову одновалентну вакцину проти Свиного грипу. Однак вона стала доступною в достатній кількості лише наприкінці листопада, коли пік вже був пройдений. До цього поставки були обмежені та призначалися для людей в певних цільових групах. Такі вакцини були у США та в Австралії. Вакцини також були у Європі, але переважно ад'ювантні. Ад'юванти – це сполуки, що підсилюють імунну відповідь на антигени.

Згідно з даними Центру з контролю та профілактики захворювань США 151 700-575 400 людей у всьому світі померли від інфекції вірусу (H1N1) pdm09 протягом першого року розповсюдження вірусу.

Негативним економічним наслідком пандемії стали значні прямі витрати на охорону здоров'я та непрямі витрати у зв'язку з робочими простоями та втратою продуктивності.

1.6. Пандемія ВІЛ/СНІД

Захворюваність на ВІЛ/СНІД стала великою проблемою сучасності, особливістю якої є загроза зараження абсолютно будь-якої людини незалежно від стану здоров'я, віку або статі. Хоча шляхи зараження – через кров та статеві стосунки і здається, що достатньо бути обережним і ти в безпеці. Проте звичайний візит до салону краси, або дантиста може бути фатальним через неякісну обробку інструментів. ВІЛ та СНІД – не тотожні поняття. ВІЛ – це скорочена назва вірусу імунодефіциту людини і цей вірус поступово протягом років руйнує імунну систему. СНІД – остання стадія ВІЛ, коли імунна система надзвичайно слабка і не в змозі функціонувати.

Коли і де з'явилося захворювання не відомо, однак країною походження вважають Демократичну Республіку Конго, а саме його столицю – місто Кіншаса. Припускається, що вірус виник приблизно у 20-х роках минулого століття та що він походить від мавп. Майбутньому спалаху 60-х років передували певні

обставини. Так у 1920-му році столицею Конго стало Кіншаса, і тому до міста з'їжджалися багато чоловіків у пошуках роботи, також процвітала секс-індустрія. Саме тому вірус почав передаватися від людини до людини, а завдяки сполученню залізничних доріг – вийшов далеко за межі країни. Сексуальна революція 1960-1970 років також стала причиною розповсюдження вірусу.

У 2018 році у світі було зареєстровано близько 1,7 мільйона нових випадків ВІЛ. Приблизно 37,9 мільйонів людей живуть з ВІЛ-інфекцією та 24,5 мільйонів з них отримують препарати для лікування хвороби. Тропічна Африка (Африка на Південь від Сахари) – регіон, що найбільше постраждав від захворювання, на нього припадає близько 61% всіх нових ВІЛ-інфекцій. Інші регіони, які суттєво постраждали від ВІЛ та СНІДу, включають Південно-Східну Азію та регіон Тихого океану, Латинську Америку та Карибський басейн, Східну Європу та Центральну Азію. Згідно з даними Центру з контролю та профілактики захворювань США – у 2018 році з ВІЛ-інфікованих 66% - ті, що мали сексуальний контакт чоловік-чоловік, 24% - гетеросексуальний контакт, 6% – ін'єкція наркотиків, 4% – сексуальний контакт чоловік-чоловік та ін'єкція наркотиків [18].

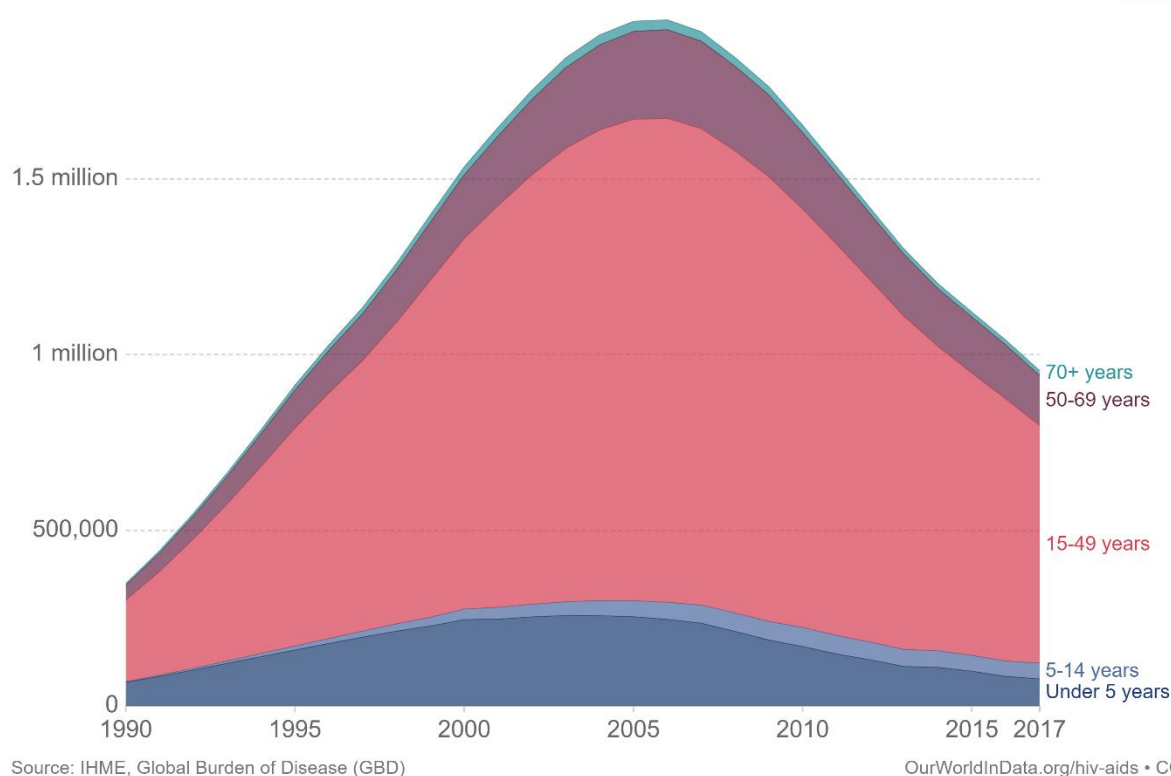
З часу появи вірусу відбувся значний прогрес у боротьбі з цією хворобою. На графіку діаграми 1 видно величину смертей від ВІЛ/СНІДу за період з 1990 по 2017 рік. Спостерігаємо спадну динаміку від піку майже в два мільйони у 2005 році. Також графік діаграми 1 демонструє смертність різних вікових груп.

Таких результатів вдалося досягти через детальне дослідження захворювання, а також розроблення ефективного лікування, а саме анти-ретро-вірусної терапії (АТР), завдяки якій людина з ВІЛ може жити абсолютно зі звичною їй тривалістю та можливістю народжувати здорових дітей. Без АТР від ВІЛ/СНІДу щорічно помирало би щонайменше в два рази більше людей.

Негативними економічними наслідками цієї пандемії виступають:

- зменшення або сповільнення зростання пропозиції робочої сили;
- заощадження та інвестиції сім'ї будуть витратити на лікування та інші витрати, пов'язані з хворобою;

Deaths from HIV/AIDS, by age, World, 1990 to 2017

Діаграма 1. Світовий рівень смертності 1990-2017 років [19]

- державні витрати замість того, щоб повною мірою бути спрямованими на фізичний та людський капітал, відтікатимуть до витрат на здоров'я, що з часом призведе до уповільнення зростання валового внутрішнього продукту;
- у малорозвинених країнах ВІЛ/СНІД призводитиме до збіднення окремих сімей, які безпосередньо зіштовхнулися з цим, а також до уповільнення темпів зростання доходу на душу населення.

РОЗДІЛ II. ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КРИЗА 2020-2021 РР. В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

2.1. Ковід-19 та початок пандемії

SARS-CoV-2 – це патогенний коронавірус, що виник у 2019 році та був збудником пандемії гострого респіраторного захворювання під назвою Ковід-19. Йому притаманний високий ступінь заразності та швидкий темп розповсюдження інфекції коронавірусу в пандемії. Коронавіруси – це різноманітна група вірусів, що вражає різних тварин, які в свою чергу можуть викликати респіраторні інфекції у людей легкого й тяжкого ступенів. Дати відповідь на питання звідки з'явився коронавірус людство до сих пір не може, однак прийнято вважати, що Ковід-19 розповсюдився від кажанів або панголінів, якими незаконно торгують в Китаї. Однак на ринку в Ухані на момент спалаху не продавалися кажани, тому існують так звані конспірологічні теорії. Одна з них про штучне розроблення вірусу в лабораторії Уханю, де коронавірус бере свій початок. Існує й гіпотеза, що вірус поширився внаслідок витоку біологічної зброї.

«Що невідомо, так це кроки, що перемістили вірус з кажана до проміжного джерела (або джерел), а потім нарешті до людини» [20] – каже Ян Джонс, професор вірусології з англійського університету. Вчені запевняють, що вірус походить саме від тварини, оскільки виявлено геном коронавірусу, що дозволяє побачити послідовність ДНК. І виявлено, що вірус кажанів сам по собі не може інфікувати людей, має бути посередник, який здатний передати вірус людині. «Багато коронавірусів є зоонозними хворобами, що свідчить про їх передачу від тварини до людини. Існує прецедент спалахів коронавірусу, що виникає у кажанів та розповсюджується на людей через проміжну тварину» [20]. Отож дуже логічним є початок пандемії на китайському ринку, де якраз торгують багатьма видами різноманітних тварин і де люди контактують з ними, уможливорюючи такого роду передачу. Спалах іншого коронавірусу під назвою SARS відбувся на

аналогічному ринку в 2002 році після того, як вірус перекинувся з кажанів на цвіетів, а після цього на людину.

Наприкінці грудня 2019 року в групі людей з Уханя діагностували пневмонію, причина якої була не відома. Серед перших 27 задокументованих пацієнтів, що були госпіталізовані, більшість випадків епідеміологічно була пов'язана з ринком морепродуктів Хуанань.

31 грудня Муніципальна Комісія з Охорони Здоров'я Уханя проінформувала населення та ВООЗ про спалах пневмонії невідомого походження (рис. 2.1) [21]. На початку січня китайські ЗМІ повідомили про смерть, спричинену вірусом, який інфікував групу людей. Помер чоловік, що був постійним відвідувачем місцевого ринку (Хуанань), у віці 61 року. Нові випадки хвороби почали фіксувати на територіях інших країн: у Південній Кореї, Японії, Тайланді та США.

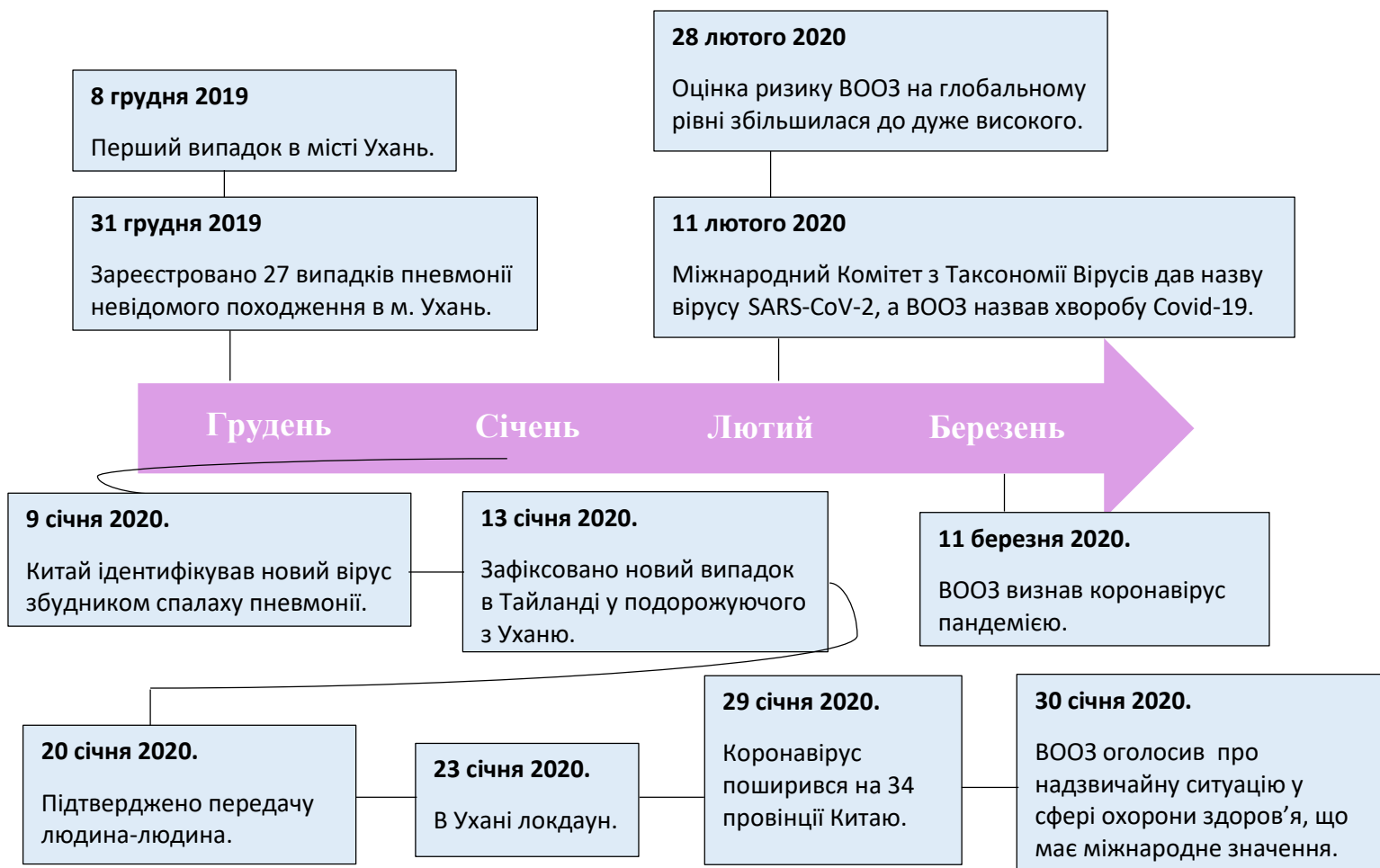

Рисунок 2.1. Хронологія основних подій спалаху Ковід -19

23 січня місто Ухань зачинили, однак на той момент 17 людей померло та 570 осіб було інфіковано. Всесвітня Організація Охорони Здоров'я проголосила надзвичайний стан.

7 лютого помер китайський лікар-офтальмолог Лі Венлянь, який активно критикував китайську владу за бездіяльність (перші тижні влада міста Ухань не давала ніяких інструкцій лікарям й казала, що вірус можливо підхопити лише через прямий контакт з твариною) та попереджав людей про загрозу нового вірусу.

14 лютого Франція повідомила про смерть 80-річного туриста з Китаю в місцевій лікарні Парижу – це була перша смерть за межами Азії.

19 лютого виявлені два випадки захворювання в Ірані, однак менш ніж через тиждень у країні підтверджено 61 випадок та 12 смертей.

23 лютого Італія почала бити на спалах через зростання кількості хворих з 5 осіб до понад 150-ти. В регіоні Ломбардія 10 міст були зачинені після дюжини випадків у місті Кодоньо.

29 лютого у Сполучених Штатах зафіксована смерть від коронавірусу, однак згодом стало відомо про смерть ще двох людей до цього моменту.

3 березня зафіксовано перший випадок захворювання в Україні. В Чернівцях коронавірус виявлено в сім'ї, що через Румунію повернулась з Італії. Перша смерть від Covid-19 жінки, що повернулась з-за кордону, відбулась у Житомирі.

Таким чином пандемія стрімко набирала обертів, кількість заражених збільшувалася кожного дня, що разом зі зростаючою смертністю стала причиною світової паніки. Все більше країн оголошували карантин, весь світ закривав свої кордони. Люди масово залишалися вдома без роботи на невизначений термін, майже всі заклади припинили свою роботу, економічне колесо призупинило свій рух. У наступних підрозділах розповідається детальніше про початок коронавірусу, а також про економічні наслідки початку пандемії в таких країнах як Китай,

Сполучені Штати Америки, Німеччина, Франція, Італія та Україна й в цілому дається загальносвітова оцінка негативних наслідків коронакризи.

2.2. Китай

Поки китайська влада запевняла весь світ, що хвороба передбачувана та контрольована, коронавірусна інфекція стрімко поширювалася світом. Згідно з аналізом Times *«першого січня щонайменше 175 000 осіб виїхало за межі міста Ухань. А впродовж наступних трьох тижнів кількість відьотів з Уханя збільшилось, близько семи мільйонів людей поїхало у січні, перш ніж подорожі заборонили»* [22]. Таким чином у момент запровадження карантину тисячі людей вже були інфіковані, й вони в свою чергу під час подорожей інфікували людей за кордоном і таким ланцюгом хвороба в геометричній прогресії вражала людство. Першого березня Китай вже не був головним джерелом розповсюдження вірусу. Однак саме Китай є прикладом країни з успішними методами боротьби з вірусом. 23 січня місто Ухань призупинило своє життя, були введені жорсткі умови карантину, одинадцять мільйонів осіб зіштовхнулися з новою реальністю маскового режиму та соціальної дистанції. І не дивлячись на таку суворість методів, результат говорить сам за себе. Китаю вдалося найкраще з усіх великих країн стримати невинно зростаючу захворюваність серед населення та мінімізувати летальні випадки. Рисунок 2.2 демонструє спадну динаміку розповсюдження вірусу в Китаї, починаючи з 11 лютого 2020 року. Завдяки стрімким діям китайського уряду в березні кількість нових осіб з коронавірусом рекордно швидко досягла мінімуму.

На день 4.02.2021 в Китаї зареєстровано менш ніж 100 000 випадків та майже 5 000 смертей. Як раз з березня жорсткий карантин почали поступово послаблювати, відновив рух громадський транспорт, почали відкриватися торгівельні центри, діти повернулися до шкільних занять.

І не дивлячись на нові випадки, 12 травня спалах епідемії в Китаї був взятий під контроль. Держава у мінімальні строки зробила тести на коронавірус місцевому населенню, щоб влітку міста повернулися до звичного життя.

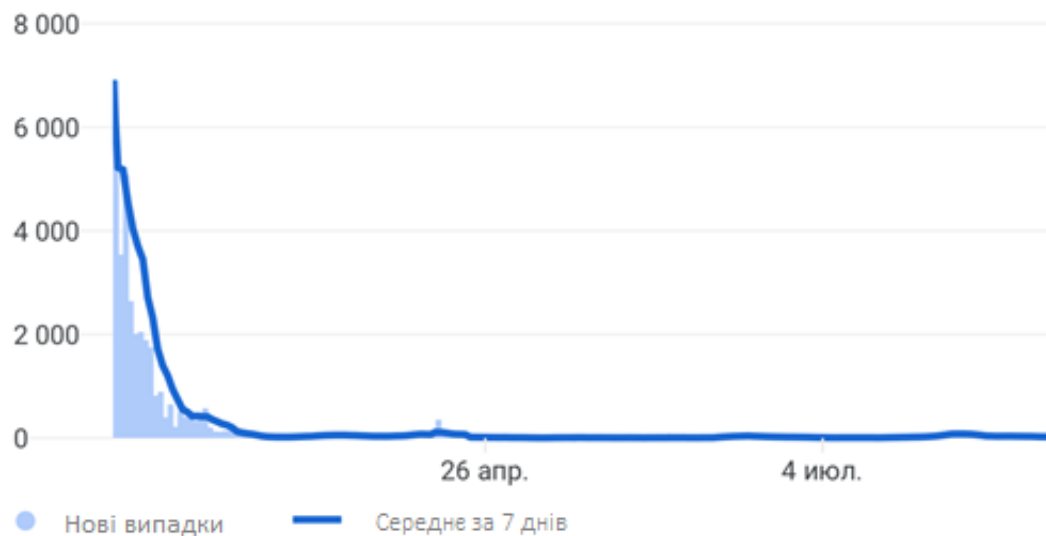

Рисунок 2.2. Нові випадки захворювання в Китаї

Пандемія та локдауни мають великий вплив на економіку, вони стали причиною втрати багатьма людьми їхніх робочих місць. Також Китай спостерігав найповільніше для цієї країни економічне зростання за останні більш ніж 30 років. Значно постраждала ресторанна справа. Хоча з березня все більше людей прогулювалися вулицями Китаю, однак кафе, закусочні та ресторани все ще залишалися зачиненими. Проблема не лише у значному зменшенні продажів, але й в нестачі персоналу. За словами Гао Хуань, старшої директорки консалтингової фірми Alvarez & Marsal в Пекіні: *«повернення робочої сили, безумовно, є ключовим фактором, за яким швидкість відновлення ресторанного бізнесу настільки низька»*. За її оцінками, відкрито тільки близько 40%, і близько 20% робочих повернулися [23]. Деякі компанії знизили заробітну плату працівника на 25-50%. Не дивлячись на державну підтримку малі та середні підприємства все одно переживали тяжкі часи.

Згідно з попередніми даними, опублікованими Національним статистичним бюро Китаю – зростання реального ВВП у 2020 році становить близько 2,3%. У минулому до пандемічного року аналогічний показник становив 6%. Міжнародний Валютний Фонд опублікував прогноз у жовтні 2020 року на найближчі 5 років, і у 2021 році після мінімуму 2020 р. у Китаї очікується темп зростання реального ВВП у 8,1% (рисунок 2.3).

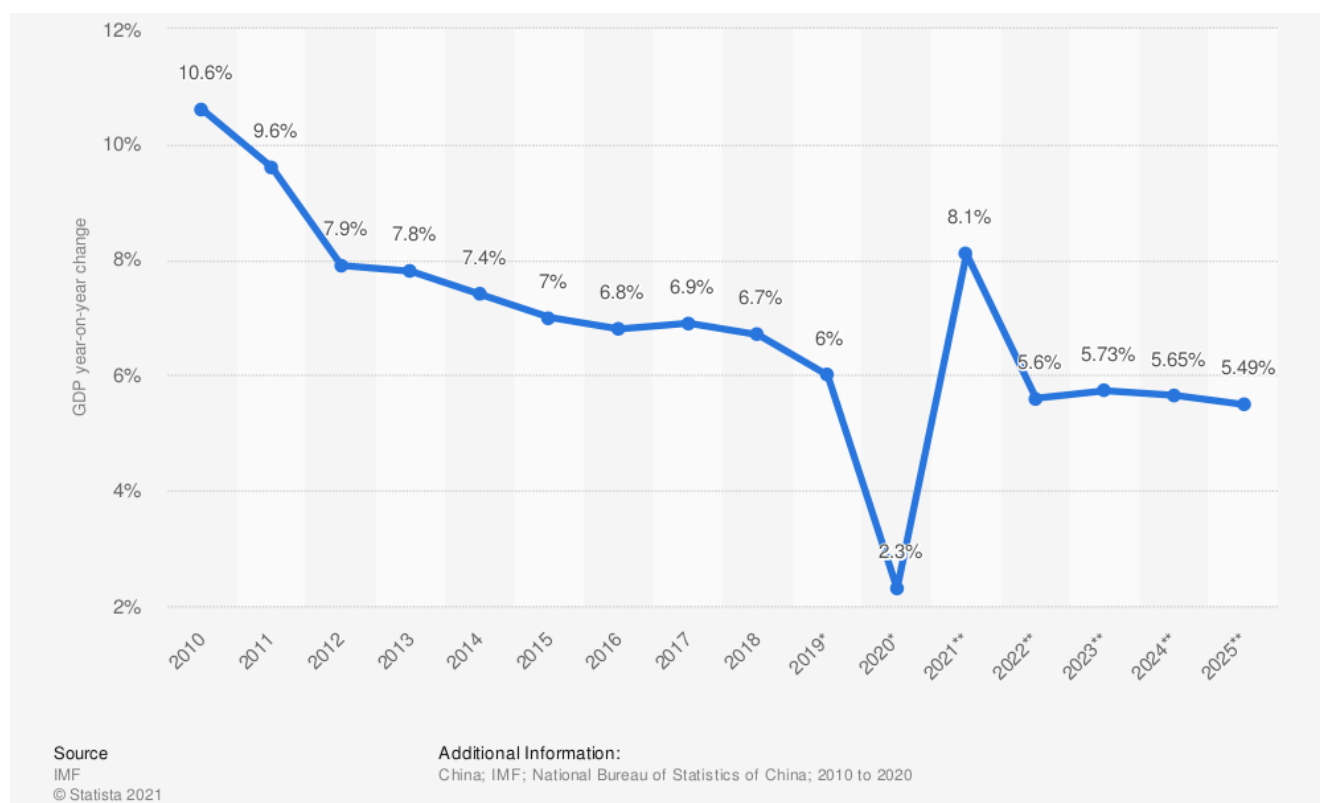

Рисунок 2.3. Темпи росту реального ВВП Китаю 2011-2020 з прогнозом до 2025 року

На графіку 2.4 показано щомісячну динаміку змін експорту Китаю. На початку 2020 р. внаслідок впливу епідемії коронавірусу експорт значно зменшився, але з березня почав зростати і в листопаді перевищив показник грудня 2019 року.

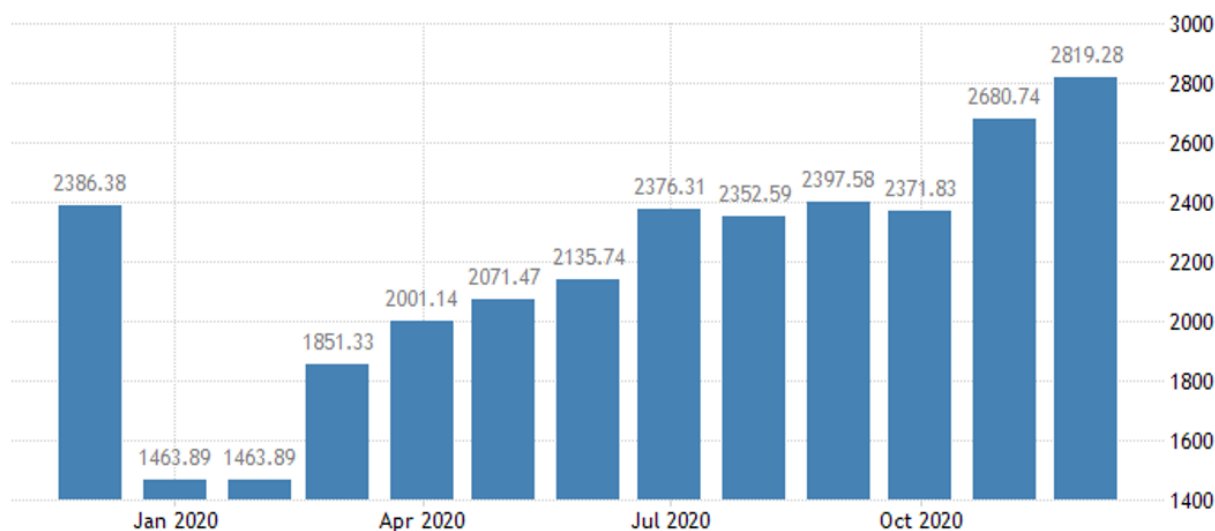

Рисунок 2.4. Китайський експорт січень-грудень 2020 р. у млрд. доларів [36].

Ринок акцій материкового Китаю так само, як індекс Hang Seng (найважливіший індекс Гонконгської фондової біржі) демонстрували падіння вартості акцій починаючи з 12 січня, досягши найменшого значення 19 березня 2020 р., потім коливався з максимальним провалом восени і стрімко зростав наприкінці 2020 р., щоб на початку 2021 р. перевищити будь-які значення минулого року.

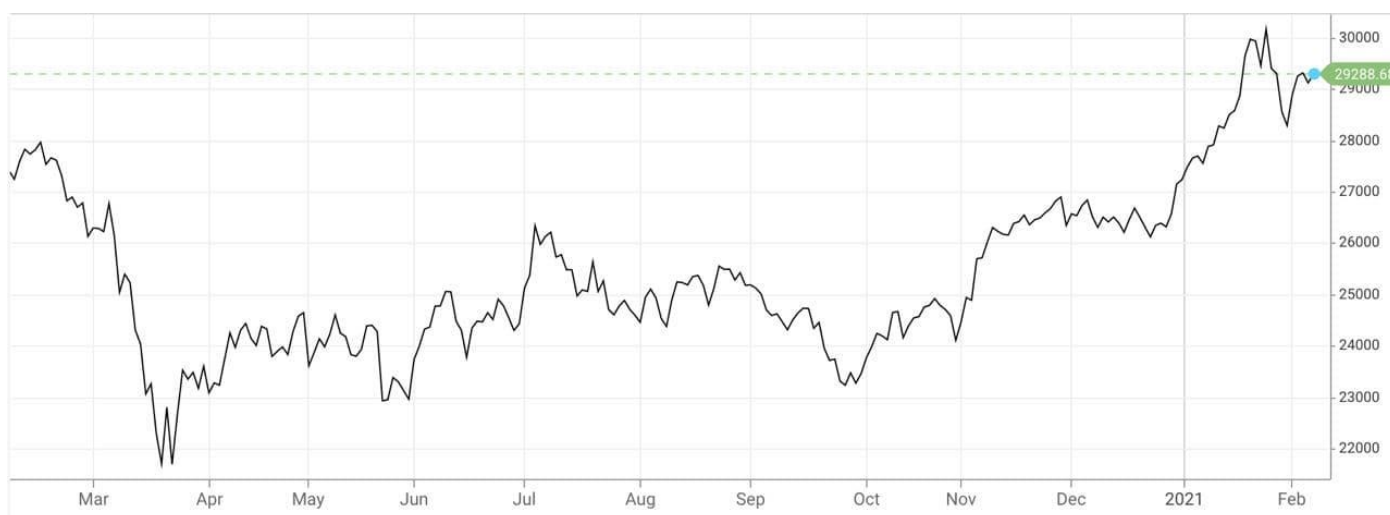

Рисунок 2.5. Індекс Hang Sang з лютого 2020 по лютий 2021 року[37]

У виробничому секторі Китаю спостерігаємо катастрофічне падіння в першому кварталі 2020 р., а Китай є одним з найбільших постачальників товарів на світовому ринку, але в наступні три квартали минулого року – стрімке зростання.

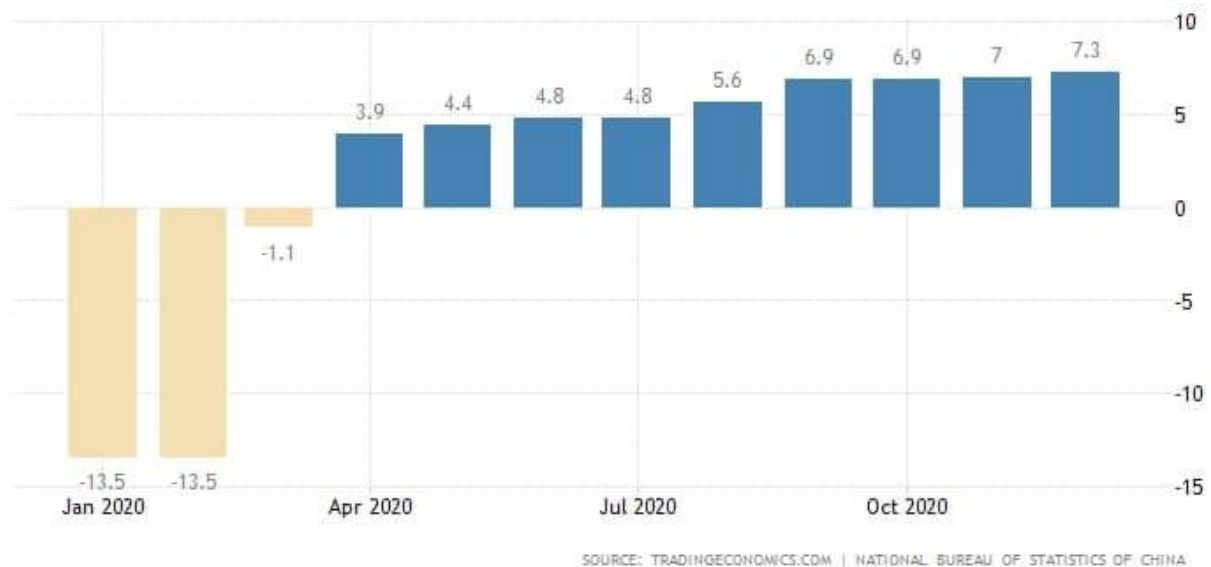

Рисунок 2.6. Промислове виробництво Китаю лютий-грудень 2020

2.3. Сполучені Штати Америки

Все почалося з першого випадку захворювання 21 січня 2020 року. Хворобу виявлено у чоловіка, що проживав у штаті Вашингтон та нещодавно повернувся з Уханю. У наступні місяці район Сіетлу стає епіцентром раннього спалаху в Сполучених Штатах Америки. Згідно з даними Центру з контролю та профілактики захворювань США в період з 21 січня по 23 лютого було зареєстровано 14 осіб з коронавірусом, усі з них відвідували Китай. Перший випадок, який не пов'язаний з відвідуванням Китаю зафіксовано 26 лютого. Вже 31 січня президент Дональд Трамп був вимушений оголосити надзвичайну ситуацію у сфері суспільної охорони здоров'я.

Федеральна влада Сполучених Штатів Америки має три джерела законодавчих документів для випуску надзвичайних декларацій, кожний з яких має своє фінансування, свої ресурси та процедури. 13 березня оголошено надзвичайну ситуацію за цими трьома законами (Закон Стаффорда, Закон про суспільну

охорону здоров'я та Закон про надзвичайні ситуації). Згідно з Законом Стаффорда виділено 50 мільярдів доларів у вигляді до кінця невизначеної допомоги в наявних засобах боротьби з Ковід-19 [25].

Не дивлячись на обіцянку віце-президента на початку березня про доступність близько 1,5 мільйонів тестів – реальність була такою, що на національному рівні було представлено лише майже 14 000 тестів, що свідчить про неможливість діагностування всіх хворих. Оскільки кількість хворих набирала оберти (рис. 2.7) – федеральні агентства та агентства штату почали готуватися до прийому все більшої кількості пацієнтів в лікарнях, побудовано тимчасові лікарні в різних штатах. Протягом березня та початку квітня у деяких містах був наказ залишатися вдома.

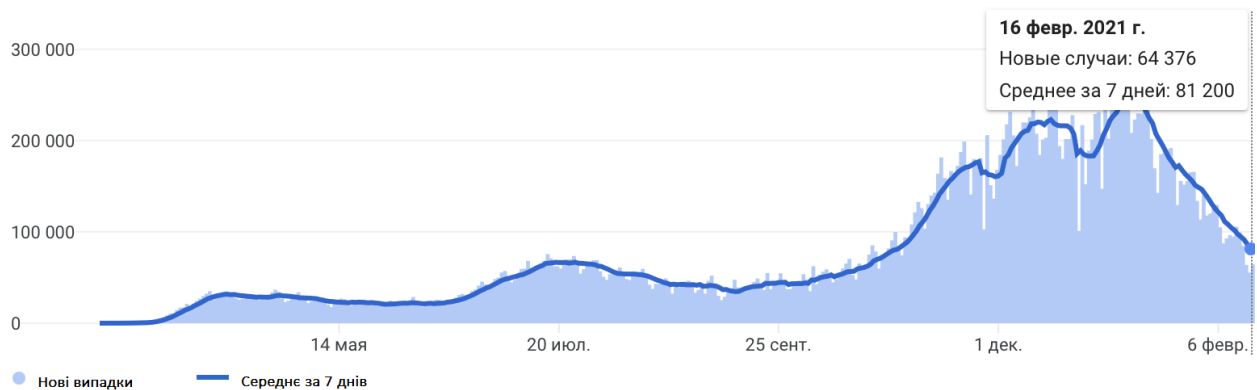

Рисунок 2.7. Нові випадки захворювання в США

11 квітня число загиблих від коронавірусу в США стало найбільшим у світі. 28 квітня загальна кількість хворих перевищила за один мільйон. Однак у середині квітня Трамп оголосив про 3-х етапний план виходу з карантину. Президент дуже переживав за вплив карантину на економіку, значно більше ніж за існуючу пандемію. План полягав у наданні рекомендацій губернаторам штатів, не наказів – а рекомендацій та поступовому послабленню карантинних заходів у тих штатах, які до цього готові. На рисунку вище показаний спад захворюваності у травні, однак за ним йде нова хвиля влітку з більшою кількістю хворих, ніж на піці пандемії у квітні. Президент явно применшував загрози, оскільки спеціалісти наголосили про надто ранній та швидкий вихід з карантину і це в поєднанні з явним недотриманням усіх вимог та обмежень у деяких місцях. Тому деякі штати зробили

крок назад у 3-х етапному плані. Через недостатню серйозність прийнятих заходів, а також через відсутність всеохопності - кількість захворюваних невблаганно зростала з певними короткочасними спадами та досягла свого піку 8 січня 2021 року (300 619 нових випадків), коли Трамп закінчував свою каденцію президента.

Негативні наслідки коронавірусу не обійшли стороною найбільшу в світі національну економіку – спад реального ВВП США у другому кварталі 2020 року становив -8,99% (рис. 2.8) Такого значення за останні 70 років Сполучені Штати Америки й близько не бачили . На такій жахливій ноті закінчилась «золота доба» десятирічного зростання після соціально-економічної кризи 2008-2009 років,

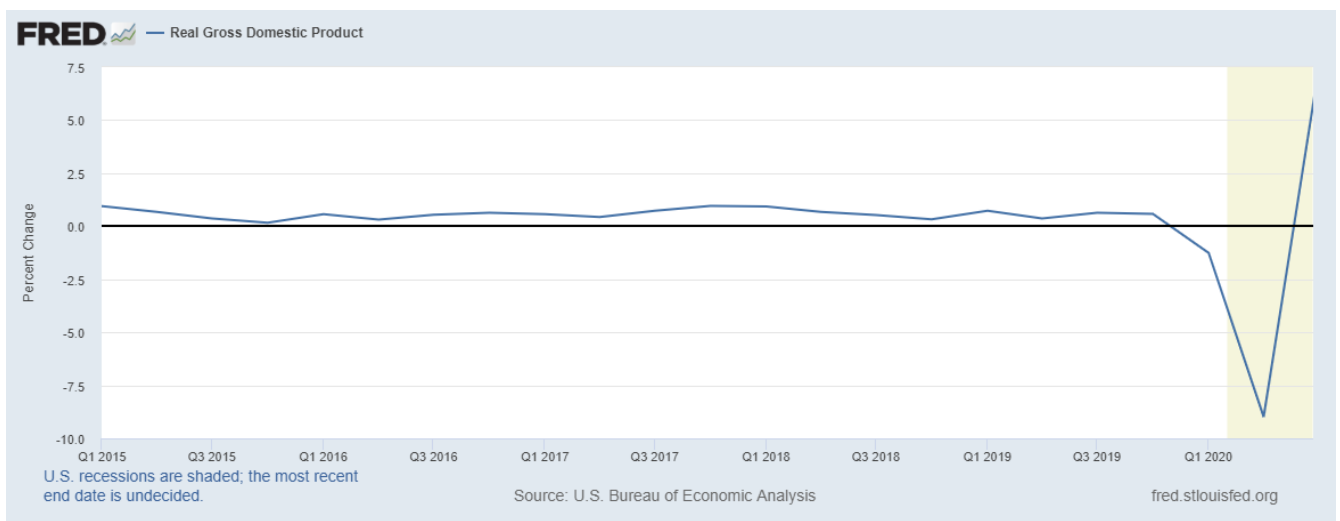

Рисунок 2.8. Темпи росту реального ВВП США 2 квартал 2015- 3 квартал 2020 року

започаткованого Обамою та старанно продовженого Трампом, оскільки економічне процвітання було проголошене найголовнішою метою політики екс-президента Сполучених Штатів Америки.

Відправною точкою економічного падіння можна вважати крах на фондовій біржі, історично після таких подій нічого доброго краще не чекати. Обвал фондового ринку почався у понеділок 9 березня 2020 р. з найбільшого падіння індексу Доу Джонса (рис. 2.9). В цей день індекс впав на 7,79%. За ним відбулося ще два обвали 12 (зниження на 9,99%) та 16 березня (зниження на 12,93%). Лише дві дати в історії США були страшнішими: чорний понеділок 19 жовтня 1987 року, зі зниженням індексів на 22,61% та 28 жовтня 1929 року з падінням середнього

показника на 12,82%, з чого почалась Велика депресія 1929-1939 рр. Причиною останніх падінь у березні 2020 р. став страх розповсюдження коронавірусу, поєднаний з падінням цін на нафту та можливою рецесією. Страх, що став причиною такого обвалу насправді з'явився не в один момент. Він є також результатом накопичення побоювань інвесторів з моменту початку президентом Сполучених Штатів Америки – Дональдом Трампом торгових війн з Китаєм та іншими країнами [26].

Рисунок 2.9. Динаміка індексу фондового ринку Dow Jones Industrial Average [38]

Під час пандемії в Америці суттєво підвищився рівень безробіття, хоча до цього з 2011 року впевнено спостерігалася спадна тенденція з найнижчим значенням до коронавірусу – 3,5% у січні-лютому 2020 р.

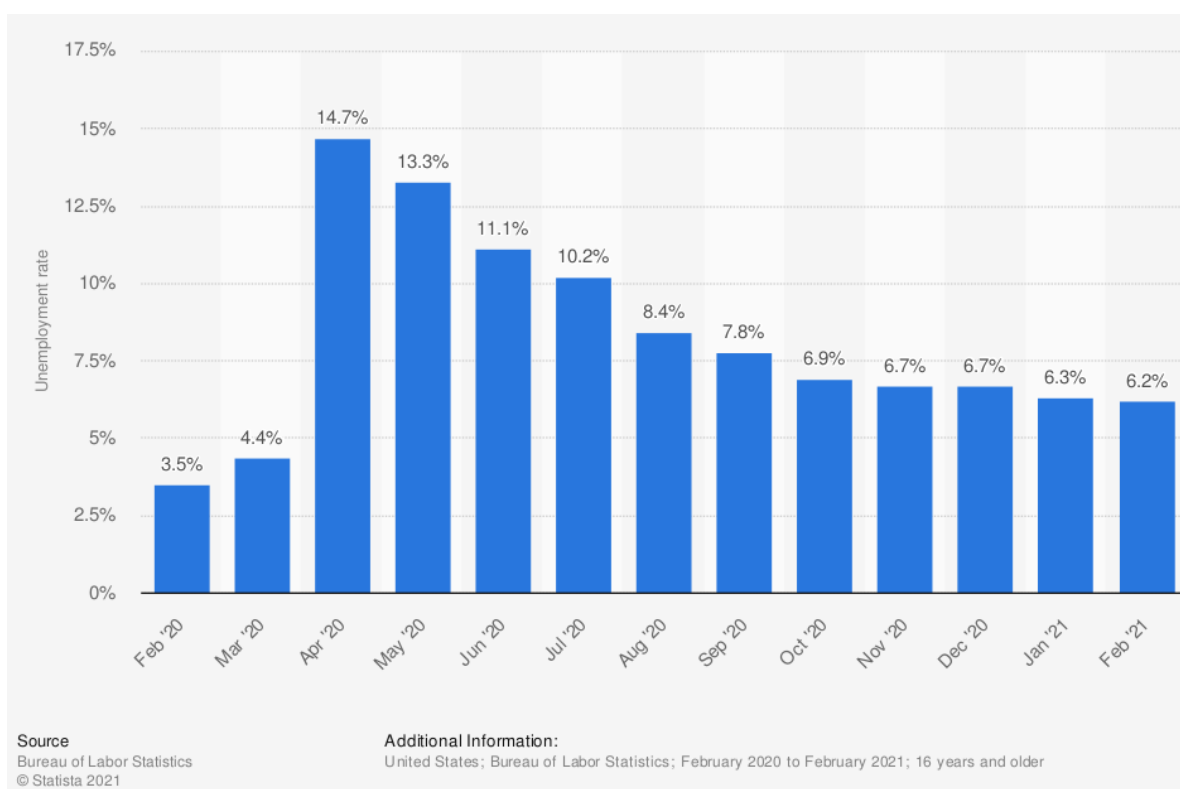

Рисунок 2.10. Щомісячний рівень безробіття (скоригований на сезонні коливання) з лютого 2020 до лютого 2021 рр. у США

2.4. Німеччина

Перший випадок захворювання відбувся 27 січня 2020 року біля Мюнхену. Чоловік контактував зі своєю колегою, яка з Шанхаю, її напередодні відвідували батьки. Наступного дня ще у трьох колег підтвердився діагноз. 9 березня зареєстровано перші дві смерті, спричинені вірусом.

На відміну від інших країн, які в переважній більшості змушували людей сидіти вдома – Німеччина пішла шляхом прийняття суворих заходів дистанціювання, однак в деяких землях все-таки було заборонено знаходитися поза свого помешкання (Баварія та Саар). З 22 березня карантин було посилено новими умовами: так, наприклад, заборонялися публічні зустрічі більш ніж двом особам. Карантин діяв з початку березня, всі громадські місця були зачинені. Дата

послаблення все зміщалося, однак 15 квітня Ангела Меркель оголосила про план виходу з карантину.

На малюнку 2.11 видно як з початку квітня кількість нових хворих все зменшувалася та була мінімальною до початку осені. Секретом такого «утримання» хвороби є всеохоплююча діагностика пацієнтів, яка розпочалася в районі Мюнхена одразу після виявлення хворих. Вже на початковому етапі коронавірусу вдавалося швидко виявити хворих та ізолювати їх. Німці завжди були відомі своєю дисциплінованістю і це є важливим фактором успішної боротьби з пандемією. Так серед європейських країн Німеччина була лідером за рядом показників. Наприклад, в Німеччині найбільша кількість ліжок в Європі (23 890 на 100 000 населення). В Італії аналогічний показник становив дванадцять з половиною ліжок.

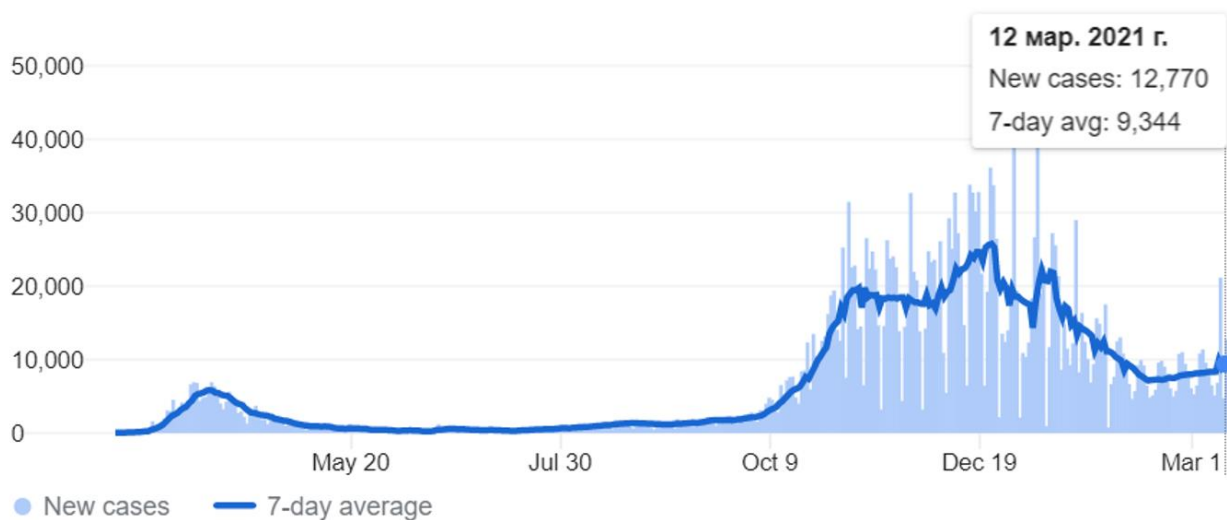

Рисунок 2.11. Нові випадки захворювання в Німеччині

З початком другої хвилі введено другий жорсткий карантин з 2 листопада, згідно з яким закрилися всі заклади харчування (окрім тих, що працюють на виніс), спортивні зали, ТЦ, кінотеатри, бари, театри, готелі, басейни, косметичні студії та парки. Також заборонялося збиратися компанією понад 10 осіб в громадських місцях. Карантин все продовжувався, оскільки кількість захворівших все ще залишалася високою (карантин зупинив зростаючий тренд). З 23 грудня по 1 січня карантинні заходи було пом'якшено. Німецький канцлер

оголосила план виходу з карантину та зауважила, що побоюється знову відмінити карантин, оскільки це в кінцевому рахунку призведе до нової хвилі. Тому в залежності від коефіцієнта захворюваності поступово відбуватимуться послаблення.

На початку березня поточного 2021 року представники охорони здоров'я попередили про початок третьої хвилі пандемії, ймовірною причиною якої є британський вид коронавірусу.

Стосовно економіки, німецька не є винятком, вона значно постраждала від пандемії коронавірусу. На рисунку 2.12 нижче видно колосальний спад ВВП у другому кварталі 2020 року, який становив -9,7%. Хоча до цього німецький ВВП мав тенденцію зростання з другого кварталу 2009 року. Також графік демонструє глибину рецесії у першому кварталі двох кризових років, від пандемії наслідки на порядок гірші.

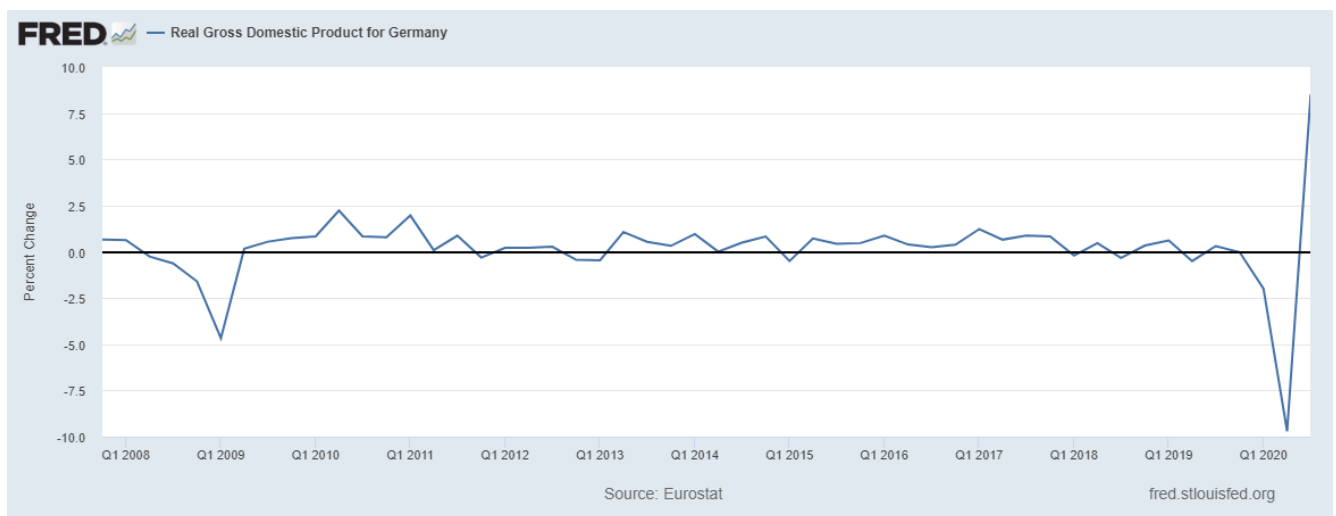

Рисунок 2.12. Темпи росту реального ВВП Німеччини 1 квартал 2008 -3 квартал 2020

У квітні 2020 року помітно скоротився експорт та імпорт (рисунок 2.13). Експорт становив 75,7 млрд. євро проти 108,9 млрд. євро у березні 2020. Імпорт скоротився з 91,7 млрд. євро до 72,3 млрд. євро. за аналогічний період.

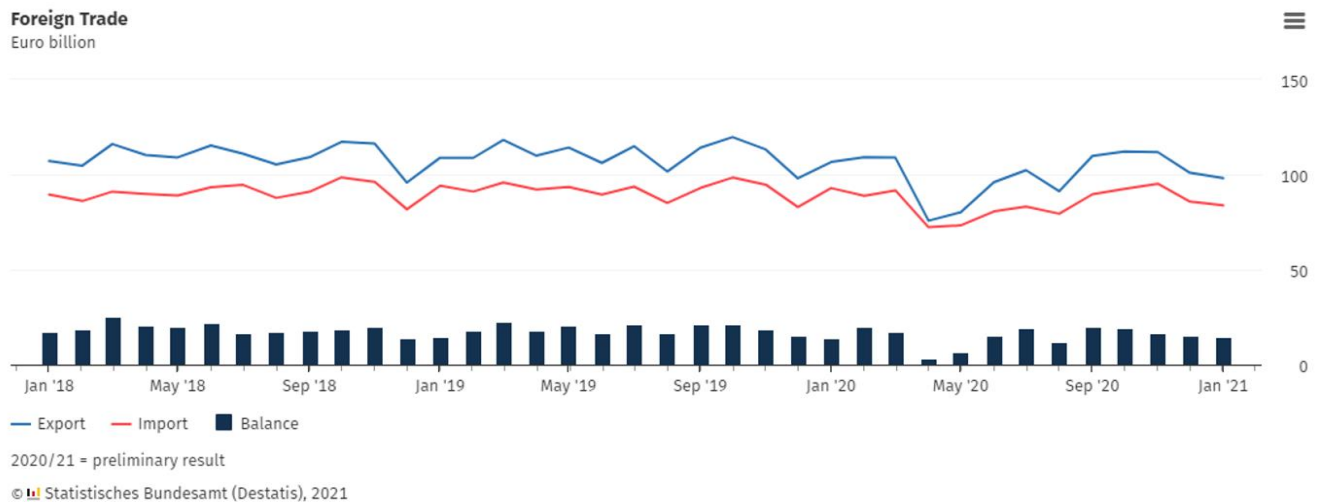

Рисунок 2.13. Німецький експорт та імпорт січень 2018-січень 2021 у млрд. євро [39]

2.5. Франція

Вперше в Європі коронавірус був зафіксований у Франції. 14 лютого 2020 р. на теренах Парижу помер китайський турист, однак до цього зафіксовані 11 випадків коронавірусу (наприкінці січня). Точкою відправлення пандемії вважають щорічні збори Християнської Церкви Відкритих Дверей 17-24 лютого, де зібралися дві з половиною тисячі людей. Спочатку кількість заражених становила 100 осіб, однак згідно з розслідуванням відділу Radio France, як мінімум тисяча осіб підхопили вірус. Згідно інших даних майже всі віруючі (тобто 2000-2500) були заражені. Далі в багатьох регіонах Франції були виявлені випадки розповсюдження Ковід-19 людьми, що відвідали ці євангельські збори. *«Це свого роду атомна бомба, яка впала на нас наприкінці лютого і яку ніхто не бачив»*, - каже генеральний директор агентства охорони здоров'я Кристофер Ланнелонж [27].

З 16 березня президент запровадив карантин, що тривав до 2 червня. Були закриті школи, ВНЗ, усі громадські місця: ресторани, кафе, кінотеатри, нічні клуби, спортивні зали та торгові центри. 11 травня поступово почали відкривати школи, а 1 квітня Франція відкрила свої кордони країнам, що не входять до Євросоюзу. Рисунок 2.14 демонструє спочатку стабільно низький рівень хворих на вірус та

досягнення піку 7 листопада з 86 852 новими випадками

Рисунок 2.14. Нові випадки захворювання у Франції

Ковіду-19, після чого пандемія йде на спад. Наступний карантин запровадили 28 жовтня, оскільки з серпня кількість хворих людей поступово почала збільшуватися й вперше було пройдено межу в 10 000 хворих у вересні. 15 жовтня Франція стала першою європейською країною, в якій за день було зареєстровано більше 30 000 нових випадків, після цього Франція потрапила у топ-3 європейських країн з загальною кількістю хворих більше 800 000.

Економіка Франції в основному складається з малих та середніх підприємств. Згідно з таблицею звіту з розвитку французької економіки 2020 року, яку випускає Національний інститут статистики та економічних досліджень – станом на 31 грудня 2017 року в країні функціонувало 4,7 мільйонів компаній, 96% яких мало до 10 працівників [28]. Такі компанії створювали порядку 70-75% від усіх робочих місць й забезпечували до 70% доданої вартості, працюючи переважно в роздрібній торгівлі, громадському харчуванні, туризмі та різних видах експертної діяльності. Пандемія завдала нищівного удару французькій економіці, оскільки через карантин всі ці сфери вимушені повністю або частково зупинити функціонування. На рисунку 2.15 після майже незмінного реального ВВП з 2015 року ми можемо побачити початок його зниження з першого кварталу 2020 року. Другий квартал 2020 року демонструє рекордний від’ємний темп приросту зі значенням 13,79%, що свідчить про значний негативний вплив пандемії на економіку держави.

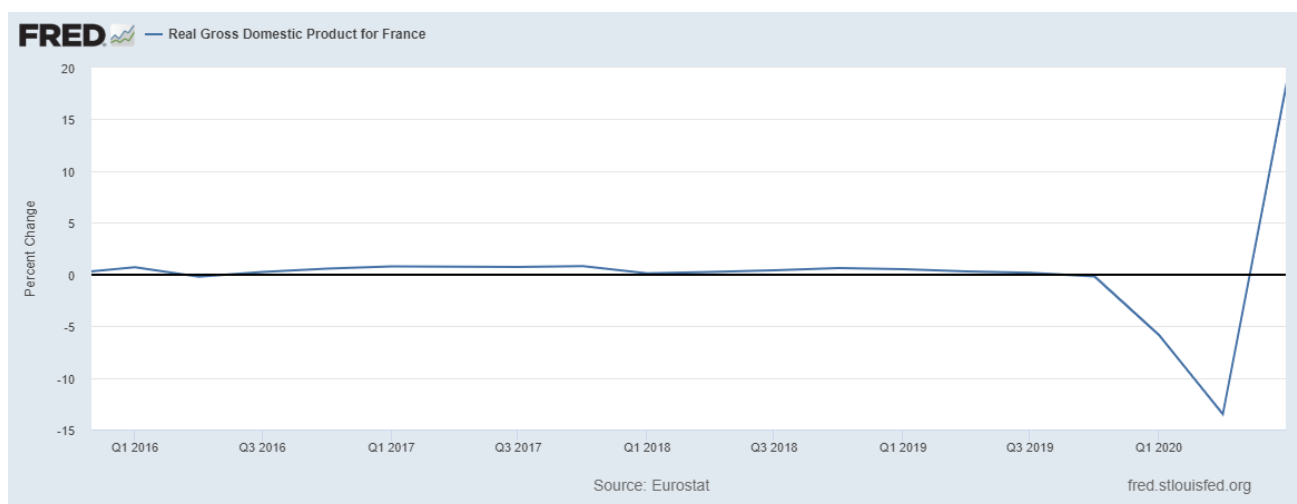

Рисунок 2.15. Темпи росту реального ВВП Франції з 3 кварталу 2015 року до 3 кварталу 2020 року

Тенденція спаду також торкнулася й експорту Франції, на графіку рисунку 2.16 значне зменшення експорту в квітні 2020 року, після введення карантину, та його майже відновлення наприкінці року.

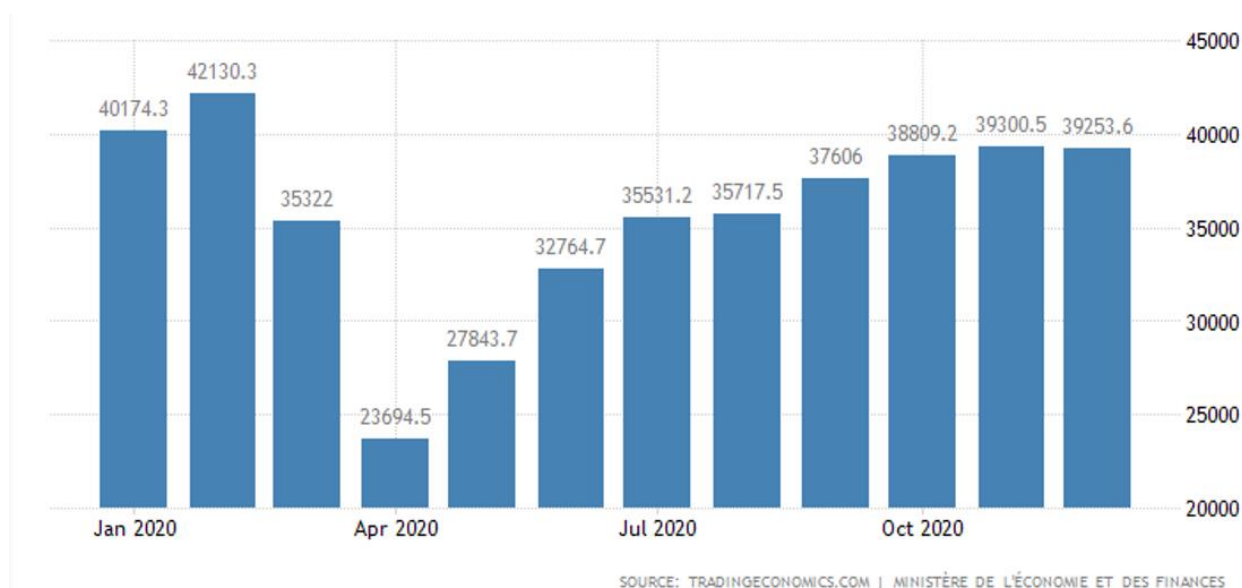

Рисунок 2.16. Французький експорт січень-грудень 2020 р у млрд. євро

2.6. Італія

Першою людиною, хворою на Ковід-19, був чоловік з Півночі Італії, який був госпіталізований 21 лютого 2020 р. В цей же час в іншому регіоні також були зафіксовані нові випадки, а також перша смерть від хвороби 78-річного чоловіка. Італія дуже постраждала від коронавірусу, кількість захворювань швидко збільшувалася кожного дня, досягнувши найбільшого значення наприкінці березня у Європі. Кількість випадків коронавірусу в Італії зросла з сотень до тисяч за два тижні, з декількох сотень в третій тиждень лютого до більше ніж 3000 в перший тиждень березня і перевищила десять тисяч 10-го березня (рис. 2.17). Італія зовсім не була готова зіткнутися з такими масштабами. Наприклад, навіть для медичного персоналу масок, які вироблені майже виключно за кордоном, було недостатньо. Крім того, апаратів ШВЛ (штучної вентиляції легень) не вистачало для всіх, хто їх потребував, що викликало важливі етичні проблеми. Найбільше постраждав італійський регіон – Ломбардія.

Рисунок 2.17. Нові випадки захворювання в Італії

8 березня був запроваджений жорсткий карантин, заборонялося навіть займатися спортом на вулиці на одинці. Ситуація була жорстка, в новинах всюди поширювали страшні відомості про ситуацію в Італії. Мешканці ділилися суворими реаліями, що ти вимушений весь час сидіти вдома, ти не можеш побачити своїх родичів. В магазин йдеш один і лише за наявності спеціального пропуску. Люди не могли виїжджати за межі міста, якщо це не стосується роботи, або якихось

надзвичайних ситуацій, які пов'язані зі здоров'ям. І це ще необхідно було довести. Такі обмеження стосувалися не лише Мілану (столиці Ломбардії), а й інших чотирнадцяти провінцій. З 18 травня почалося послаблення карантину, більшість підприємств відновило свою роботу, а також було дозволено переміщення лише в межах регіону. Через тиждень відкрилися басейни, тренажерні зали, а з 15 червня театри й кінотеатри. З червня відмінили всі обмеження переміщень, тобто закінчилася ізоляція, розпочата в березні. Завдяки карантину вдалося зменшити кількість захворюваних на день до мінімуму.

Однак кількість хворих наприкінці літа знову невпинно зростала, тож 25 жовтня впроваджені нові обмеження. В цей час почали укріплювати лікарні задля розміщення більшої кількості людей, ніж це було в березні.

Виникає питання, чому саме в Італії був такий неймовірний приріст захворюваності. Це можна пояснити розширенням авіаперельотів з Китаю. Італія підписала меморандум про взаєморозуміння та допомогу з Китаєм. Було об'явлено про щотижневі збільшення рейсів. Також причиною може бути несвоєчасне реагування на ситуацію. Так карантин був запроваджений лише у Північній Італії. Інші ж регіони жили звичним життям, доки коронавірус не поширився на всю територію країни.

Італійська криза, спровокована пандемією – найсерйозніша подія з часів Другої світової війни. Ситуація ускладнюється відсутністю економічного зростання за останні 10 років. Продуктивність Італії зараз нижча ніж та, що була до початку існування Єврозони. У другому кварталі 2020 року падіння реального ВВП становило -13% (рис.2.18). ВВП Італії склав 91% від того, що був у час вступу країни до Єврозони.

Не дивлячись на те, що основний удар пандемії взяв на себе промисловий північний регіон Італії – південний страждає не менше. Це пов'язано з великою зайнятістю людей в тіньовому секторі. Вони не мають права скористатися державною допомогою. За оцінками Італійського національного інституту статистики 3,7 мільйонів людей не можуть скористатися системою допомоги [29].

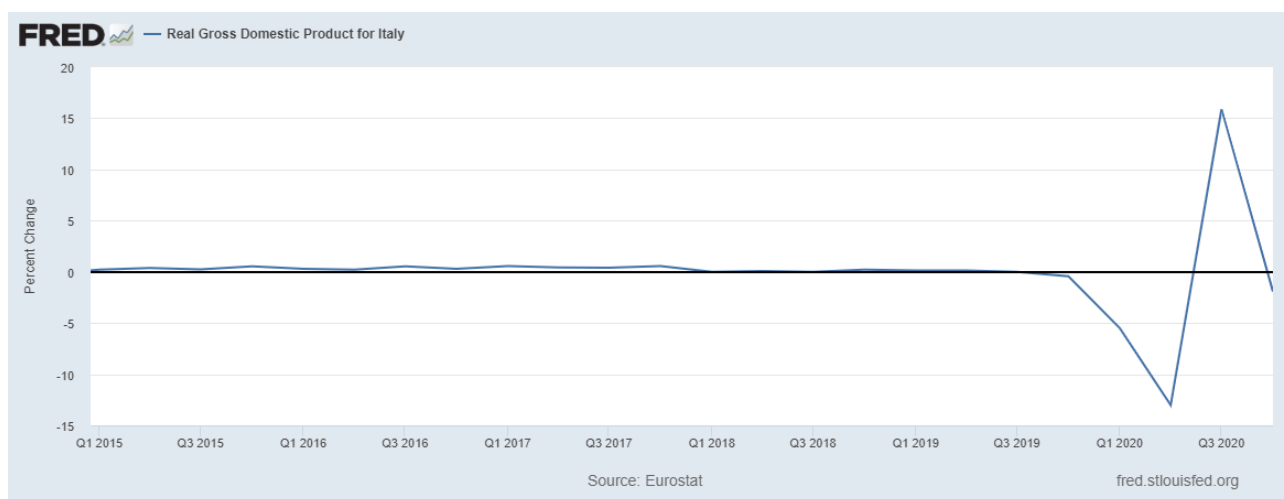

Рисунок 2.18. Темпи росту реального ВВП Італії 1 квартал 2015- 4 квартал 2020 року

Індекс FTSE MIB (Milano Italia Borsa) – базовий індекс фондового ринку для Borsa Italiana – італійської національної фондової біржі. Він складається з сорока найбільш ліквідних компаній, чії акції там котируються. 12 березня 2020 р. італійська біржа стала одною з найбільш постраждалих у чорний четвер. Індекс FTSE MIB втратив майже 17% своєї вартості за один день (рис. 2.19).

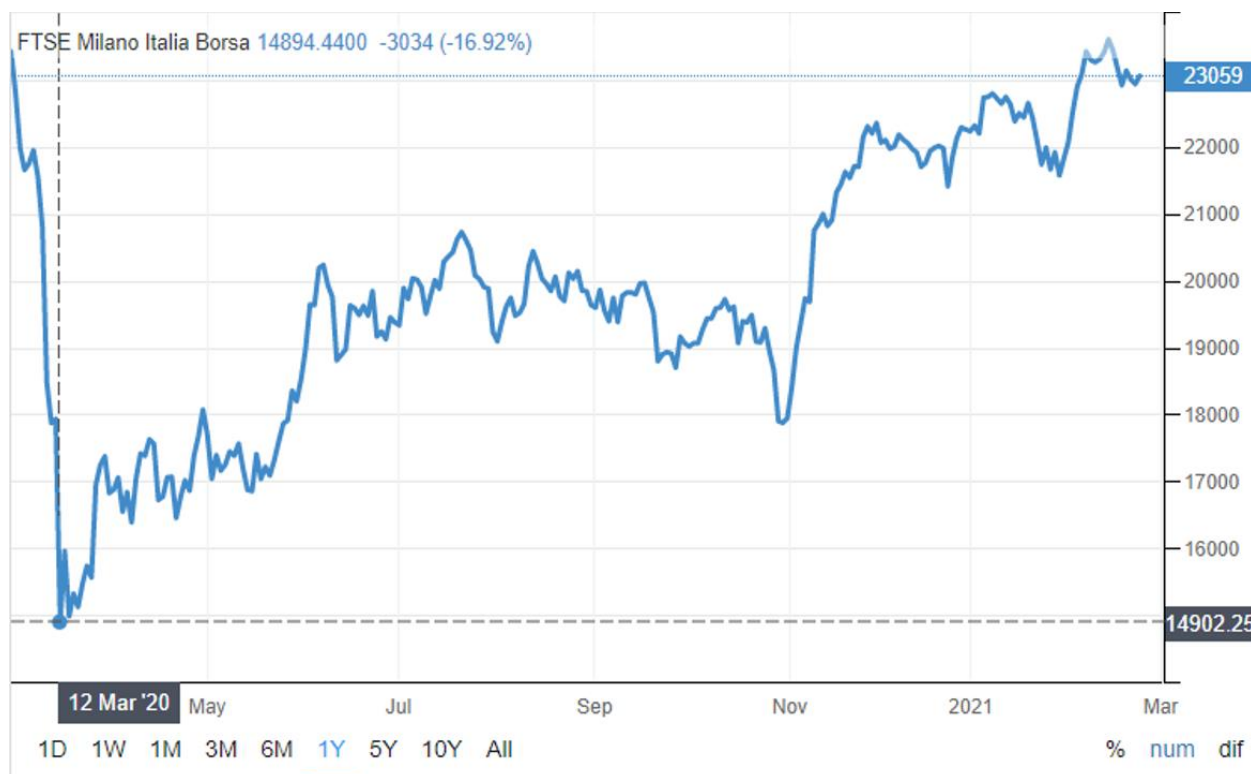

Рисунок 2.19. Динаміка індексу фондового ринку FTSE MIB [40]

2.7. Україна

В Україні епідемія почалася 3 березня 2020 р.: з першого підтвердженого випадку Ковіда-19 у чоловіка з міста Чернівці, що повернувся з Італії. Влада діяла дуже оперативно, отож карантин був запроваджений майже через тиждень. 12 березня були закриті всі навчальні заклади, громадські місця: кафе, кінотеатри, спортзали, басейни та деякі підприємства. Громадський транспорт працював лише за перепустками. Карантин діяв до 11 травня, далі відбувся поетапний вихід, що складався з 5-ти етапів. Карантинні заходи безумовно допомогли стримати ріст захворюваності (рис. 2.20), проте з їх відміною кількість захворюваних знову поступово почала зростати, досягнувши 28 листопада піку в 16 585 осіб за добу.

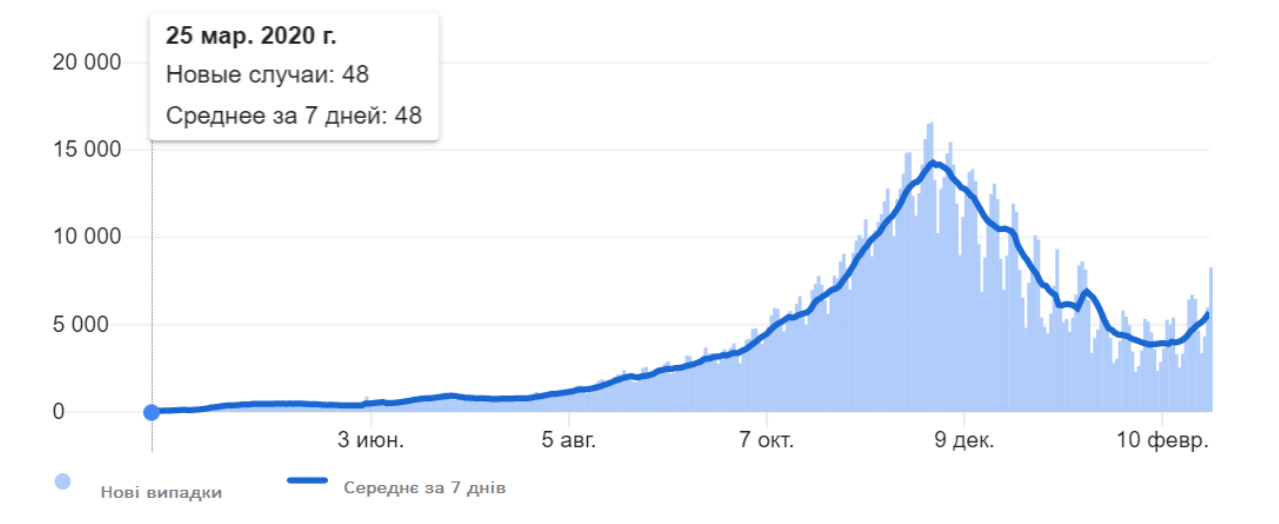

Рисунок 2.20. Нові випадки захворювання в Україні

З 14 по 30 листопада був запроваджений карантин вихідного дня, щоб хоч якось обмежити поширення Ковіду-19. Оскільки результат не виправдав очікувань – було запроваджено другий локдаун 8 січня, який тривав до 24 січня включно. В цілому спостерігаємо на графіку зменшення кількості хворих на Ковід-19 з початку грудня 2020 року до початку лютого 2021. У лютому 2021 року запроваджено адаптивний карантин, що тривав до 30 квітня у Києві. Адаптивний карантин полягає у різних обмеженнях в залежності від рівня епідемічної ситуації в тому чи іншому регіоні України. Всього їх чотири: зелений, жовтий, помаранчевий та червоний і вони відрізняються для різних її областей.

Стосовно економічного життя, не дивлячись на те, що Україна – найбільша країна в Європі (після Росії, яка є Євразією), український ВВП на душу населення є найменшим (гірше справи лише у Молдові, яку в 2020 р. в деяких рейтингах визнали все ж менш бідною державою, ніж Україна). Проблема бідності є дуже гострою в нашій державі, а коронакриза ще більше її заглибила. На малюнку 2.21 після тренду зростання реального ВВП – на початку пандемії спостерігається від’ємне значення, а у II кварталі 2020 року спад становив -11,4%. Таке зниження у другому кварталі пов’язано з жорсткими обмеженнями під час карантину.

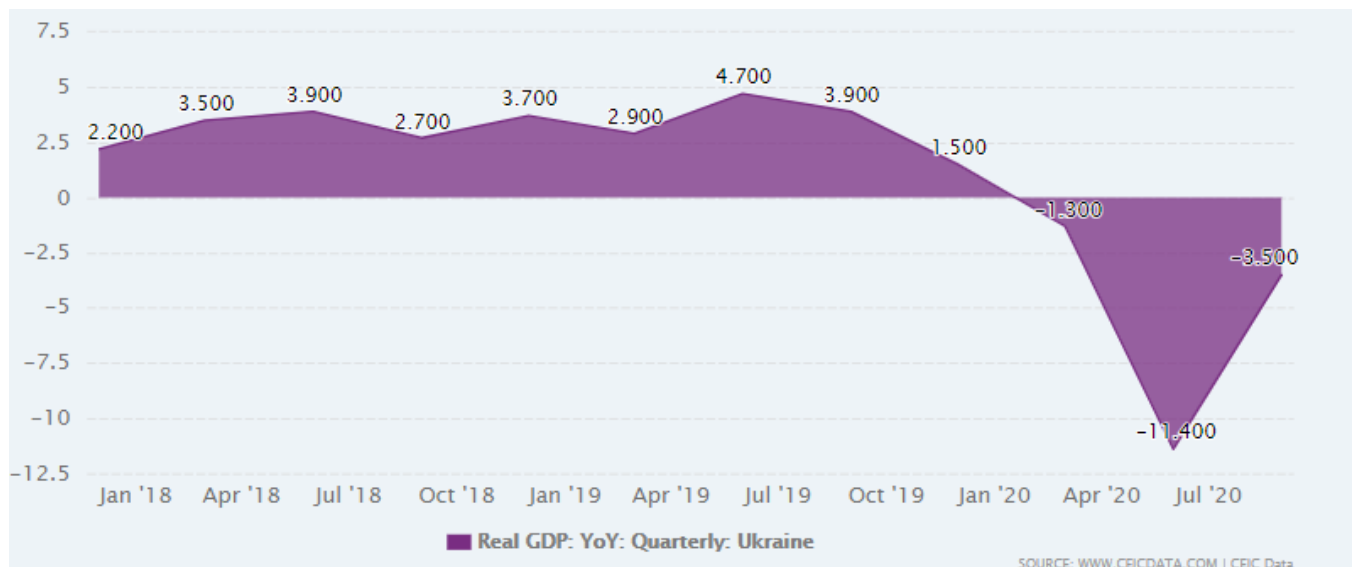

Рисунок 2.21. Темпи росту реального ВВП України січень 2018-вересень 2020 [41]

Через карантин деякі підприємства були вимушені скорочувати персонал, або взагалі закритися. На рисунку 2.22 показана динаміка рівня безробіття, у 2020 році відбулося його підвищення. У скрутному положенні опинилися українські ФОПи, в 2020 році нових підприємств майже не відкрилось, а багато існуючих потребують державної допомоги.

Недержавні дані говорять про наступне: *«так, у 2020 році зазнали високих збитків через карантин та відсутність фінансових резервів 86% ФОПів, свідчить опитування Європейської бізнес-асоціації. Причому кожен третій ФОП говорить що втратив від половини до 75% доходів, і водночас наростив борги. Половина малих підприємців через це думають про нові ніші для свого бізнесу, свідчать ре-*

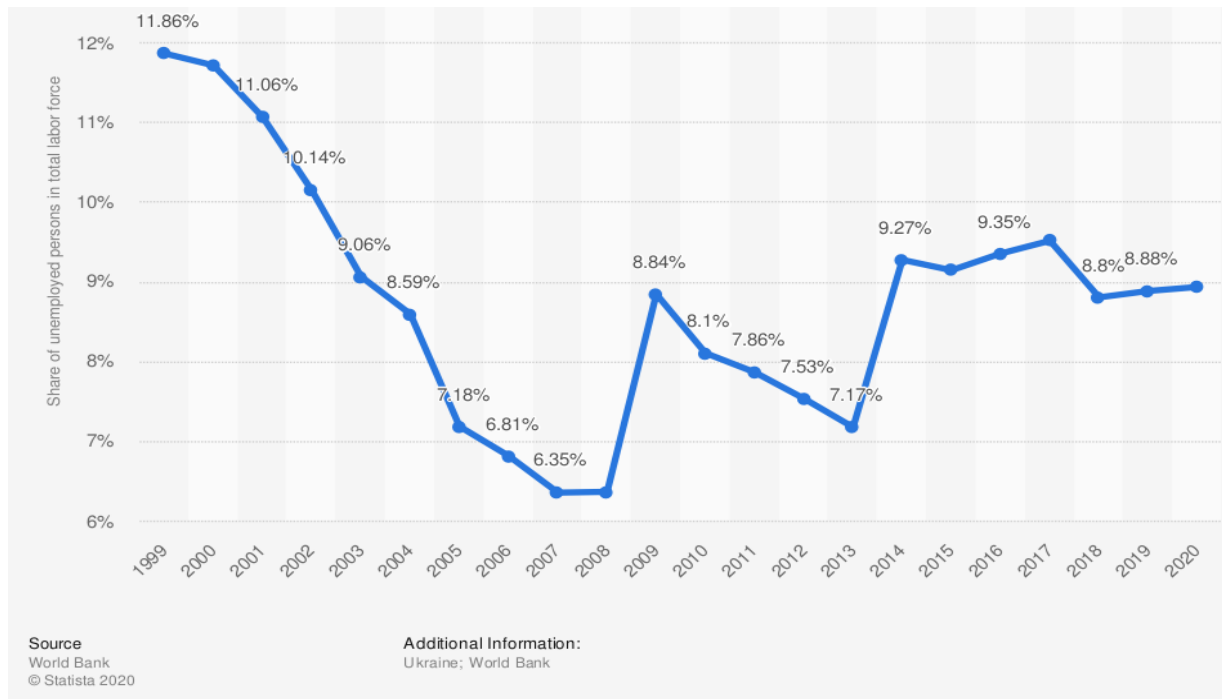

Рисунок 2.22. Динаміка рівня безробіття в Україні 1999-2020 рр.

зультати тодішнього опитування» [30].

Українській сфері послуг зовсім несолодко, оскільки всі кав'ярні, ресторани, перукарні, клуби, спортивні зали та торгівельні центри під час карантину були зачинені. І якщо деякі змогли переорієнтуватися на онлайн-доставку, цього все одно зовсім не достатньо, щоб отримувати необхідні прибутки. За час локдауну люди звикли проводити час вдома, тому після відкриття всіх закладів деякі вже не будуть відвідувати їх як раніше. Фактор страху захворіти коронавірусом теж стримує відвідування. Не зовсім зрозумілим є українське рішення карантину вихідного дня, оскільки більшість закладів відвідуються людьми як раз на вихідних. А дводенні обмеження навряд є ефективними в боротьбі з вірусом, коли в інші 5 днів вони зовсім відсутні.

Українська економіка сильно залежить від експорту, а під час кризи інші країни, як правило, скорочують об'єми імпорту, який негативно відбивається на українській економіці. Згідно з інфографікою щодо загальних підсумків експорту товарів і послуг України у I півріччі 2020 року (дані взято на сайті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України) – експорт товарів

та послуг становить 27,6 млрд. доларів. Порівняно з першим півріччям 2019 року, через пандемію скорочення експорту у першому півріччі 2020 року склало -7,1%. При цьому експорт товарів скоротився на 6,4%, а експорт послуг на 11,6%.

Згідно з виданням НБУ «Макроекономічний та монетарний огляд» – у квітні відбулося падіння індексу виробництва базових галузей на 15,4%, а спад у промисловості поглибився до 16,2%. *«Послаблення зовнішнього та внутрішнього попиту і вторинні ефекти від карантинних обмежень зумовили поглиблення спаду в металургії та машинобудуванні, виробництві споживчих товарів. Натомість попит на антисептики, ліки та низькі ціни на газ підтримували зростання хімічної та фармацевтичної галузей. Показники вантажообороту та оптової торгівлі погіршилися через карантинні обмеження і спад у базових галузях. Іншим чинником було поглиблення падіння обсягів транзиту газу»* [31]. У галузі будівництва також спостерігався спад у зв'язку зі зменшенням попиту та скороченням бюджетного фінансування. На ринку праці попит на робочу силу був знижений у березні-квітні 2020 року. Якщо 15 березня на платформі work.ua було розміщено 54 072 вакансії – то до кінця квітня ця цифра зменшилась до 22 878, тобто спад пропозиції робочих місць становив -57,7%.

2.8. Загальносвітові наслідки коронакризи

Пандемія, стрімко увійшовши до нашого життя, докорінно змінила весь світ. Кожна країна, навіть найзабезпеченіша, повною мірою відчула на собі її негативні наслідки. Рисунок 2.23 демонструє як весь світ впав у рецесію в 2020 році. Червоний колір свідчить про падіння реального ВВП за рік більш ніж на 3%. З поширенням хвороби людей брав страх, який спричинив падіння світових фондових індексів. Багато людей втратили свою роботу або лишилися частини своїх доходів, через що скоротилися витрати у сфері розваг та відпочинку. Більшість країн зіткнулася зі зростанням рівня безробіття. Згідно з оцінками МВФ,

світова економіка скоротилася за 2020 рік на 4,4%. Цей спад вважається найгіршим з часів Великої депресії, в 2009 році він був у 2 рази меншим. В один момент країни зачинили свої кордони й економіка призупинилася, морські компанії та авіакомпанії втратили майже всі прибутки, туристична гілка також опинилася без доходів. Кажучи про позитивні наслідки – викиди шкідливих речовин в атмосферу зменшились порівняно з 2019 роком.

IMF DataMapper

Real GDP growth (Annual percent change, 2020)

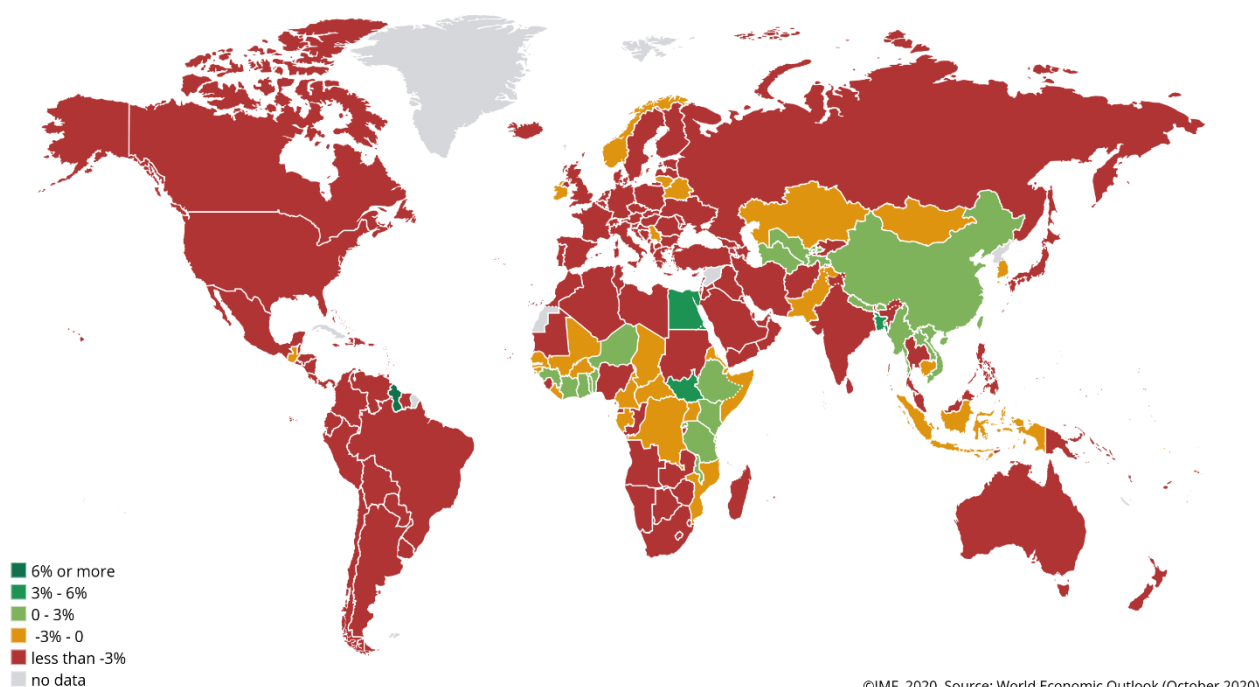

Рисунок 2.23. Карта зростання реального ВВП у країнах світу в 2020 р.

2020 також є роком катастрофічного падіння цін на нафту, чого не було з 2010 року. Малюнок 2.24 демонструє динаміку змін цін на нафту марки West Texas Intermediate (WTI или NYMEX) за барель (ціна скоригована на інфляцію з використанням основного індексу споживчих цін). Червоною точкою помічено ціну за грудень – \$ 61,91, з цього моменту спостерігається значний спад з найменшим значенням у квітні – \$ 19,14 (помічено помаранчевим). Настільки значне зниження ціни пояснюється зниженням попиту через початок пандемії й введення карантину. Кордони стали закритими, переважна більшість підприємств

припинили свою роботу. Наступна причина— гібридна війна між Росією та Саудівською Аравією, яка розпочалася в березні через неможливість домовитися про скорочення добутку нафти.

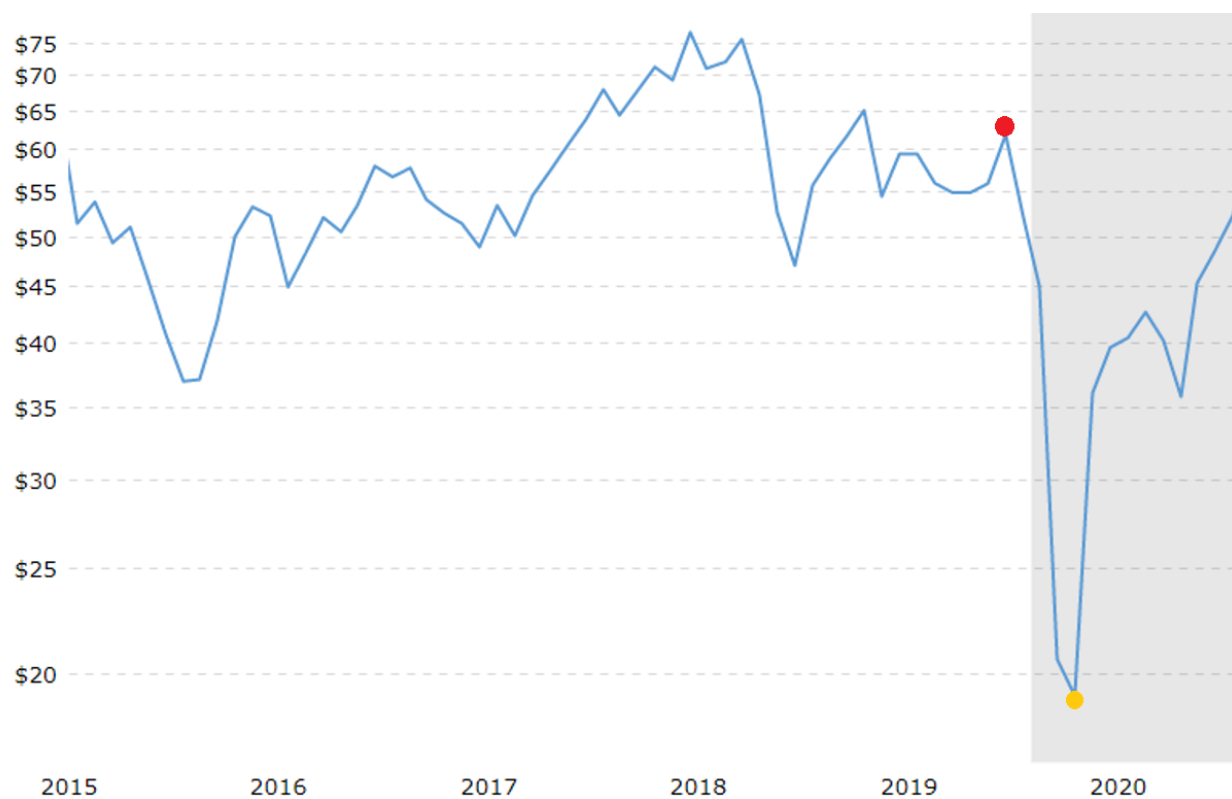

Рисунок 2.24. Динаміка зміни ціни на нафту [42]

РОЗДІЛ III. ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ КОРОНАКРИЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ СВІТУ

3.1. Вакцинація

Вакцина – найефективніший засіб для боротьби з пандемією, вона дозволяє набутти колективного імунітету і таким чином стає головним важелем подолання коронавірусу. Завдяки вакцині наша імунна система реагує на вірус та виробляє антитіла. Після спалаху Ковіду-19 весь світ почав працювати над її створенням, на початок 2021 року розроблялося близько двохсот потенційних вакцин. Завдяки такій плідній роботі ряд вакцин було схвалено Всесвітньою Організацією з Охорони здоров'я (ВООЗ) і почався безпосередній етап вакцинації, хоча середній строк розробки вакцин складає 10 років. На даний час жодна з представлених вакцин не пройшла останнього етапу клінічних досліджень, їх всього три:

I фаза – перший досвід застосування препарату з метою переконання в тому, що цей новий лікарський препарат не представляє серйозного медичного ризику для пацієнтів; що препарат здатний досягати органів і тканин, на які націлена терапія, і впливати протягом необхідної кількості часу; отримати попередні дані про те, чи може препарат мати терапевтичне значення або запобігати розвитку захворювання чи симптому.

II фаза – після успішного проходження першої фази починається дослідження з участю більшої кількості людей. Дослідження II фази зазвичай проводяться за участю пацієнтів із захворюванням, для лікування якого призначений даний лікарський препарат, а їх мета полягає в тому, щоб встановити ефективність препарату для лікування та запобігання захворювання, а також оптимальні дозування. Часто використовують плацебо для порівняння.

III фаза – після успішної другої фази дослідження розповсюджується на ще більшу вибірку людей. Випробування на цьому етапі проводяться в різних країнах

і в різних районах всередині країн, щоб переконатися в тому, що отримані результати відносно ефективності вакцини застосовні до різних груп населення.

Три лідери з вакцин – це вакцини, розроблені компаніями Pfizer-BioNTech (США/Німеччина), Moderna (США) і Oxford-AstraZeneca (Великобританія), ефективність яких 95%, 94,1% та 70,4% відповідно. Pfizer-BioNTech – це перша вакцина, яку почали використовувати в США, її вже застосовують у Великобританії та ЄС, а також завезено 117 000 доз вакцини до України. Moderna досі не погоджена Управлінням з санітарного нагляду за якістю харчових продуктів та медикаментів (Food and Drug Administration), проте застосовується в США в рамках дозволу на екстрене використання, а також дозволена для використання у Великобританії, Канаді та ЄС. Вакцину AstraZeneca дозволили застосовувати у Великобританії та ЄС. Крім того, використання вакцини схвалили в Бразилії, Індії та деяких інших країнах Латинської Америки і Азії. В Україну було завезено 500 000 доз для вакцинації пріоритетного населення.

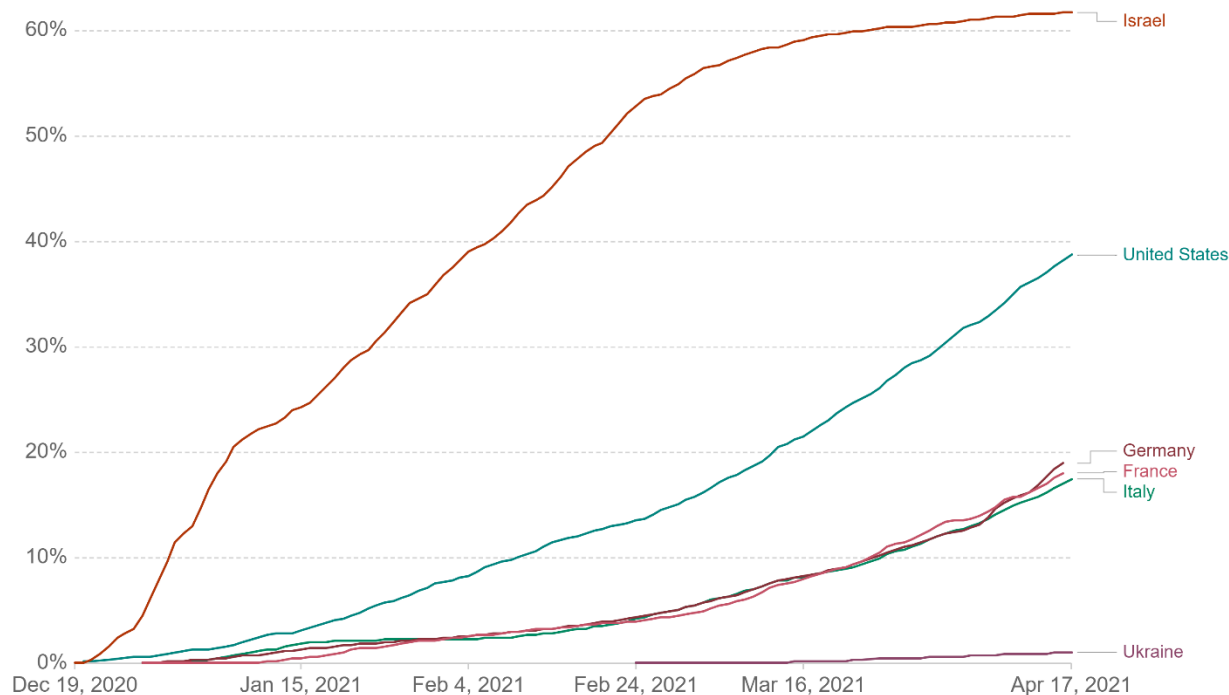
На графіку нижче (рис. 3.1) зображено відсоток населення, який отримав як мінімум одну дозу вакцини для обраних у роботі країн, окрім Китаю – через відсутність даних. Для порівняння на графіку знаходиться Ізраїль – країна з найбільшим рівнем вакцинованих осіб у світі. Станом на 18 квітня 2021 року в Ізраїлі вакциновано 61,81% населення, Сполучених Штатах – 39,24%, Німеччині – 19,61%, Франції – 18,36%, Італії – 17,82%, Україні – 1,03%.

Не дивлячись на існування ряду вакцин, що схвалені для використання в надзвичайних ситуаціях, залишається величезною проблемою їх виробництво в достатній кількості для населення світу. Деякі компанії та окремі уряди інвестують мільярди доларів у розширення виробничих потужностей – однак поточні глобальні виробничі можливості набагато нижчі необхідних. Тільки близько десятка країн мають можливості виробляти вакцини проти Ковід-19.

Share of people who received at least one dose of COVID-19 vaccine

Share of the total population that received at least one vaccine dose. This may not equal the share that are fully vaccinated if the vaccine requires two doses.

Our World
in Data

Source: Official data collated by Our World in Data

CC BY

Рисунок 3.1. Частка людей, які отримали хоча б одну дозу вакцини

3.2. Китай

Китай – єдина велика країна, якій все ж таки вдалося утримати зростання ВВП (+2,3%) за 2020 рік (рис. 2.3). В економіці Китаю спостерігався підйом у той час, поки інші країни тільки вводили карантин та страждали від закриття підприємств й збільшення безробіття. У ситуації з Китаєм – значення різних показників говорить про ефективність швидкого та всеохоплюючого локдауну. Реальний ВВП Китаю збільшився на 6,5% у четвертому кварталі 2020 року, малюнок 3.2 показує щоквартальне зростання реального ВВП після найнижчого показника за останні чотири десятиліття у березні 2020.

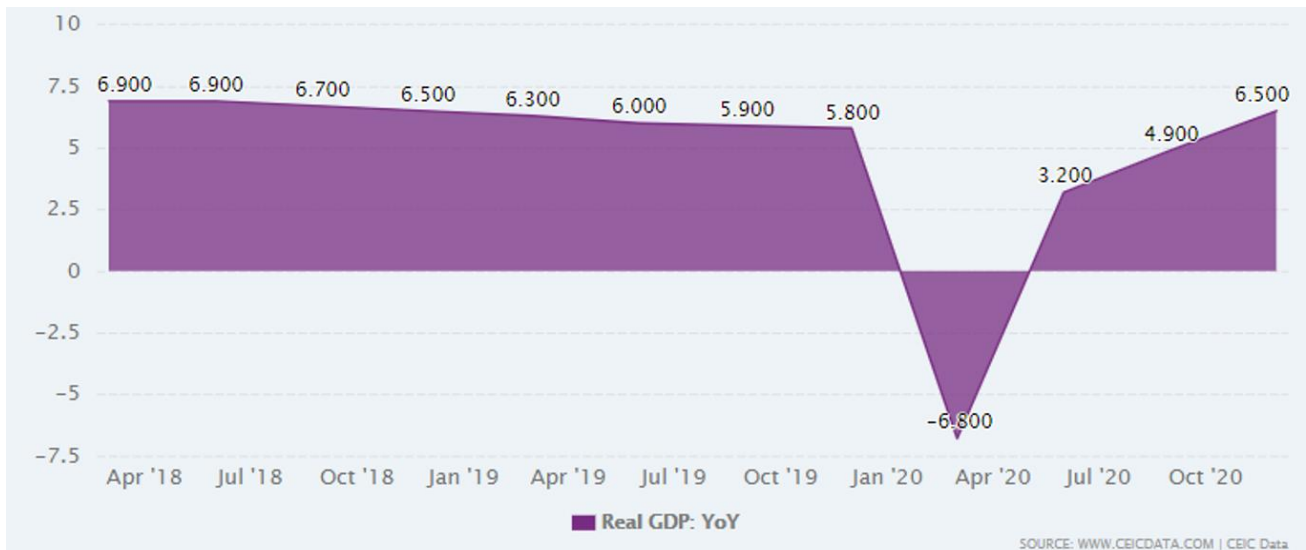

Рисунок 3.2. Щоквартальні темпи росту реального ВВП Китаю за 2018-2020 роки

На китайські компанії, які виробляють електроніку, засоби захисту та інші товари, що користуються попитом під час пандемії – припадає значна частка світового експорту. Експорт Китаю зростає (рисунок 2.4), починаючи з березня 2020 року. У грудні показник зріс більше ніж очікувалося, тому що збої через коронавірус по всьому світу простимулювали попит на китайські товари. Світовий попит разом з державними інвестиціями сприяли швидкому збільшенню експорту.

Індекс ділової активності у виробничій сфері, спонсується китайською медіа-групою Caixin, яка публікує щомісячні дані, за якими можливо проаналізувати стійкість китайської економіки. Звіт базується на даних опитувань керівників закупок більш як п'ятисот виробничих компаній. Після обвального зниження, викликаного початком пандемії у лютому 2020 року, надалі спостерігалось поступове зростання. У листопаді індекс досяг найвищого значення з 2010 року 54,9, що свідчить про покращення умов та одужання після спалаху коронавірусу. На малюнку 3.3 нижче також спостерігається спад з найнижчим значенням у лютому – це пояснюється слабким попитом із-за кордону та спалахами ковіду. Це зменшення підкреслює крихкість відновлення китайської економіки, яке все ще продовжується [32].

В китайському місті Сючжоу розпочалося виробництво величезних будівничих кранів. Це діло профінансувала китайська міжнародна компанія XCMG

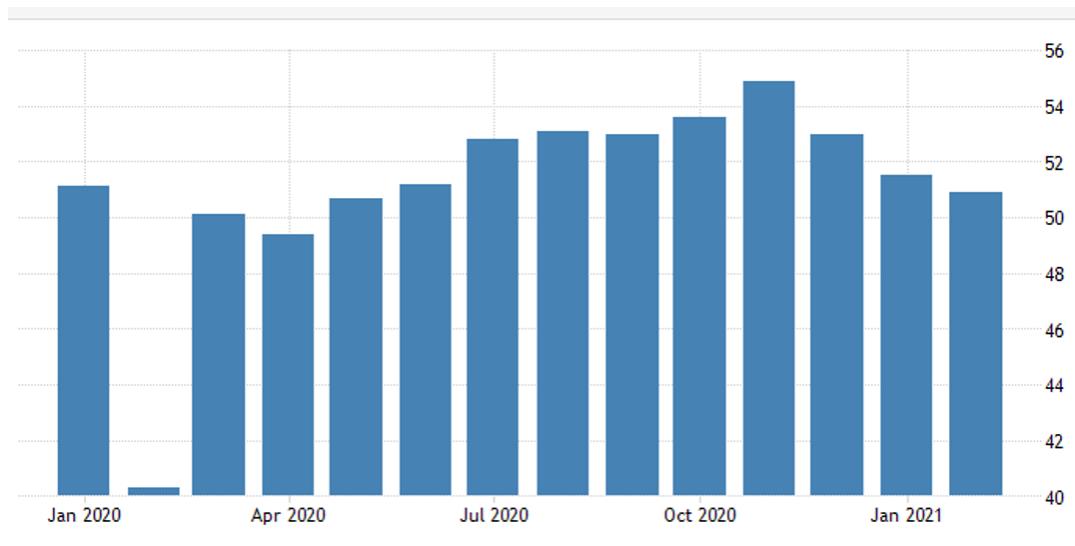

Рисунок 3.3. Індекс ділової активності у виробничій сфері січень 2020-лютий 2021 [43]

з виробництва важкої техніки. Китай притримується стратегії інвестування в інфраструктуру для того, щоб нівелювати наслідки пандемії, і компанія, про яку сказано вище - займає ключову роль. Величезні інвестиції дають свої результати – на відміну від інших економік, китайська впевнено зростає. Але з іншої сторони, ці шалені інвестиції фінансуються за рахунок зростання фінансового боргу і є загроза сповільнення економічного зростання через виплату відсотків в майбутньому.

Китай – єдина країна в світі, якій вдалось першою не лише блискавично швидко зреагувати на поширення вірусу та зупинити його, але й тримати вірус в рукавицях, не давши можливості на нові спалахи. В чому китайський секрет? Він полягає у масовому тестуванні населення, навіть при найменших спалахах, не дивлячись на високу вартість такого заходу. Також за населенням стежать через їхні мобільні телефони. І влада у будь-який момент готова зачинити район чи місто на двотижневий карантин. Лі Шу Хін у своїй статті виділяє наступні компоненти китайського успіху:

- Жорсткий карантин;
- Масове тестування;
- Будівництво тимчасових лікарень, щоб ізолювати всіх, хто має симптоми, або мав контакт із хворими;

- Непохитна, зверху донизу, національно координована матеріально-технічна підтримка уряду;
- Міжнародна взаємодія та відкритий обмін, особливо зі Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я (ВООЗ);
- Довіра науці та експертам;
- Додатки для моніторингу стану здоров'я;
- Швидкий розвиток та впровадження нових ІТ-технологій для боротьби з вірусом та відновлення економіки;
- Національні зусилля щодо швидкого розвитку медичних технологій для боротьби з вірусом, включаючи аналіз послідовності генів, розробку ліків та вакцин, інноваційні клінічні методи лікування та прийняття традиційної китайської медицини (ТКМ);
- Носіння масок з самого початку [33].

Кажучи про державну допомогу Китаю своїм громадянам під час пандемії – вона полягає в наданні компаніям пільг та великих кредитів для запобігання звільненню працівників. Для стимулювання утримання компаніями робітників – Міністерство фінансів скоротило виплати з соціального страхування на трильйон юаней. У великих китайських містах компанії, що не звільняли робітників та знаходилися в скрутному становищі – отримували компенсацію страхових внесків з безробіття .

ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) прогнозує зростання ВВП Китаю у 2021 році до 8% та у 2022 до 4.9%. Незважаючи на те, що продажі предметів розкоші стрімко зростають, а касові збори досягли нового максимуму, відсутність відновлення зайнятості та падіння доходів домашніх господарств означають, що перспективи повного відновлення споживання не райдужні. Інфляція знижується, незважаючи на високі ціни на свинину. Грошово-кредитне стимулювання, яке було необхідно під час спалаху хвороби, зараз скасовується, оскільки відновлення набирає обертів. Тіньовий банкінг також активізувався після кількох років спаду. Зростання корпоративних дефолтів призвело до загострення цін на ризики. Податково-бюджетна політика залишиться

підтримуючою, зі зниженням податків і розширенням соціальних пільг, що сприяють споживанню на тлі слабкої довіри споживачів. Однак для відновлення споживання необхідні більш амбітні структурні реформи в області соціального захисту та більш справедливе надання державних послуг. Інвестиції в інфраструктуру залишаються значними, в основному це принесе користь державним підприємствам, оскільки обмеження на в'їзд в країну послаблюються дуже повільно.

3.3. США

У третьому кварталі реальний ВВП США збільшився на 7,5%. Таке зростання було зумовлено відновленням роботи підприємств після карантину, а також державною допомогою. Так було прийнято Акт про коронавірусну допомогу, надзвичайну допомогу та економічну безпеку (CARES - The Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security), згідно з яким було виділено два трильйони доларів для допомоги населенню та стимулювання економіки. Для порівняння, після кризи 2008-2009 рр. подібне фінансування було вдвічі меншим.

На допомогу сім'ям та приватним особам припадало 30% від Акту CARES. Виплати залежали від величини річного доходу громадян:

- 1) Сім'ї з річним доходом меншим за 75 тисяч доларів отримували щомісячну допомогу в розмірі 1200 доларів;
- 2) Родини, чий заробіток у межах 75 000 – 99 000 доларів за рік, отримували допомогу в розмірі 600 доларів;
- 3) Сім'ям, у яких неповнолітні діти додатково виплачувалося 500 доларів на одну дитину (щомісячно).

Фізичні особи отримували наступну допомогу:

- 1) Іпотечні виплати (тіло кредиту та відсотки) відстрочувалися до 6 місяців;
- 2) Кредити на навчання заморожувалися до кінця вересня 2020 р.;
- 3) Поступове збільшення виплат допомоги з безробіття.

На допомогу великим корпораціям було виділено 25% від Акту CARES (особливі заходи було застосовані у сфері авіаперевезення). Було прийнято наступні заходи:

- 1) Податкові канікули строком до 6 місяців;
- 2) Відстрочення ПДФО;
- 3) Часткова виплата з погашення кредитів;
- 4) Переоцінка активів та власності;
- 5) Перегляд норми амортизації основних засобів;
- 6) Мінімальні виплати податку на прибуток підприємств.

Для стимулювання малого бізнесу було виділено 19% від Акту CARES. До цього сектору відносять компанії з прибутком до 7 млн. доларів та кількістю співробітників менше 500 чоловік. Малі компанії відіграють важливу роль в економічному житті Сполучених Штатів Америки. У зв'язку з карантинном більшість з них були вимушені припинити працювати. Якщо для великих корпорацій ця міра була тимчасовою, то малі підприємства закривалися назавжди. Більшість з виділених Актом грошей спрямовувалася на кредитування підприємств, з яких вони виплачували:

- 1) Заробітну плату, лікарняний та відпустку;
- 2) Оренду та комунальні платежі;
- 3) Виплати з іпотечних кредитів ;
- 4) Інші податкові зобов'язання.

Фірми, що займаються інноваційними розробками або пов'язані з забезпеченням життєдіяльності громадян, отримували додаткову допомогу.

Для фінансування державних та муніципальних органів влади було виділено 17% від Акту CARES. Це майже 340 мільярдів доларів у формі грантів та пільгових займів строком до 3-х років.

У сфері субсидування соціальних та медичних послуг було виділено 9% з Акту CARES. У зв'язку з пандемією Ковід-19 медична галузь як ніколи потребує

фінансування. Грошова допомога складала 100 мільярдів доларів. Вони спрямовувалися на:

- 1) Закупівлю необхідних медикаментів а також витратних матеріалів;
- 2) Фінансування операцій, що пов'язані з ускладненнями після ковіду;
- 3) Додаткові виплати лікарям, які працюють з ковід-інфікованими.

Загалом у 2020 році реальний ВВП знизився на 3,5%. 2019 рік характеризувався приростом ВВП на 2,16% (рис.3.4). Також з рисунку видно тенденцію зростання реального ВВП після 2009 року та до початку коронакризи.

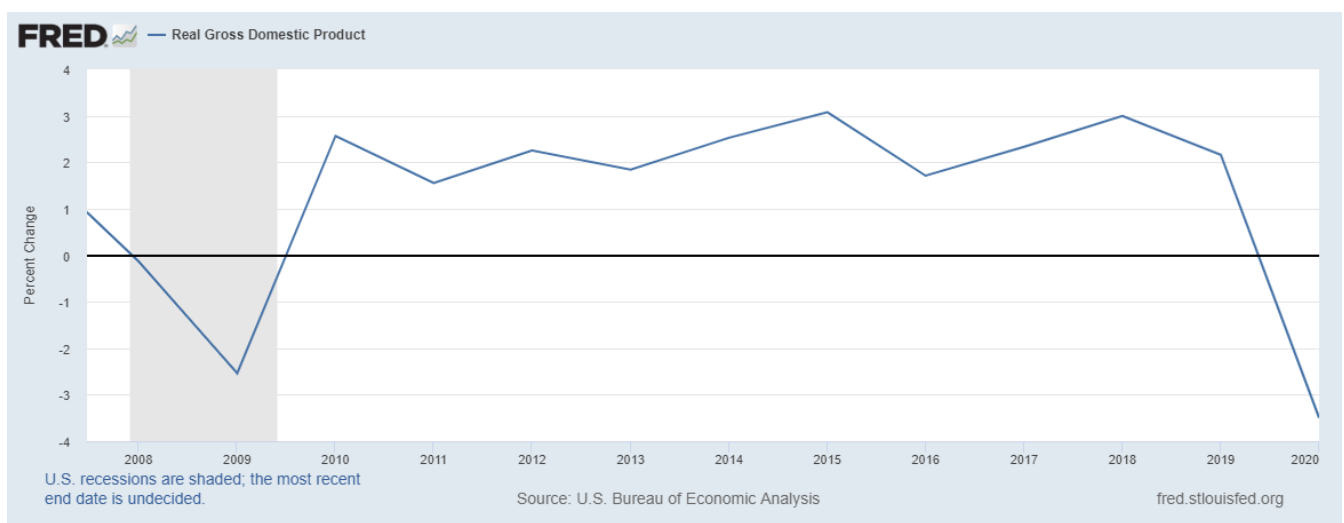

Рисунок 3.4. Щорічні темпи росту реального ВВП США в 2008-2020 рр.

Президент Байден 20 січня 2021 року виклав на сайті Білого дому двоетапний план виходу з кризи з першочерговою метою подолання вірусу вартістю 13,9 трильйонів доларів. Також ціллю плану є відновлення економіки та покращення життя населення шляхом інвестування в США та створенням добре оплачуваних робочих місць, боротьби з кліматичною кризою. Зокрема, американський план порятунку президента Байдена включає наступне:

- 1) Розробка національної програми вакцинації та безпечне відкриття шкіл. Оскільки за весь час існування пандемії влада не могла забезпечити захисними засобами всіх, хто знаходиться на передовій, президент інвестує 20 мільярдів доларів у національну програму вакцинації, що включатиме відкриття центрів вакцинації на теренах всієї Америки, а також створення мобільних пунктів для

вакцинації у тяжкодоступних районах. Мета – провакцинувати абсолютно все населення безкоштовно, не зважаючи на імміграційний статус його частини. Наступна інвестиція у розмірі 50-ти мільярдів доларів спрямована на розширення масштабів тестування, щоб кожен бажаючий мав можливість безкоштовно перевіритись на Ковід-19. Також ця міра забезпечить безпечне відкриття шкіл.

2) Забезпечення негайного полегшення працюючим сім'ям, які несуть на собі тягар цієї кризи:

- надіслати домогосподарствам по всій американській території 1400 доларів за особу, забезпечивши пряме житло та допомогу в харчуванні;
- розширити доступ до безпечного й надійного догляду за дітьми та доступного медичного обслуговування шляхом збільшення мінімальної заробітної плати, поширення страховки на випадок безробіття та надання родинам з дітьми та бездітним працівникам надзвичайного стимулу поточного року.

3) Підтримка населення, що бореться з наслідками Ковід-19 через підтримку найбільш постраждалих малих підприємств, особливо малих підприємств, що належать кольоровим підприємцям.

Бюджетне Управління Конгресу США (Congressional Budget Office) склало прогноз на 2021-2031 роки, в якому очікується економічне зростання в країні протягом 10 років. У середині 2021 року реальний ВВП досягне докризового рівня. Безробіття буде поступово знижуватись та у 2024 році повернеться до докризового значення. Інфляція, яка вимірюється індексом цін на особисті споживчі витрати, поступово підвищуватиметься протягом наступних декількох років і перевищить 2.0 відсотка після 2023 року, оскільки Федеральна резервна система підтримує низькі процентні ставки і продовжує купувати довгострокові цінні папери.

3.4. Німеччина

Третій квартал 2020 року характеризується приростом реального ВВП Німеччини на 8,5% (рис. 2.12), у четвертому ж кварталі значення понизилось до

0,3%. Це пов'язано з другою хвилею ковіду та відповідним карантинном, що був запроваджений у Німеччині з другого листопада. Зимова хвиля призвела до нових обмежень поїздок та ділової активності. При цьому компанії в деяких секторах, таких як виробничий, змогли пристосуватися, на відміну від ресторанно-готельного сектору.

Для нівелювання негативних соціально-економічних наслідків від кризи, спричиненої пандемією, Німеччина прийняла найкрупніший пакет допомог в історії, що мав назву “Corona-Schutzschild” (переклад: Корона-Щит). Він полягав у наступній допомозі:

Орендарям. Протягом трьох місяців ті, хто орендував приміщення і не мав можливості виплатити орендну плату, не могли бути виселені. Однак вони повинні довести, що їх нездатність платити орендну плату насправді пов'язана з пандемією, і зобов'язання з оплати залишалися, але просто призупинялися.

Батькам. Ті, у кого є діти - претендували на допомогу у вигляді допомоги на дитину в розмірі до 185 євро на місяць, і при подачі заяви перевірявся тільки дохід за останній місяць, а не за останні шість місяців, як було раніше. Штат виплачував 67 відсотків заробітної плати, максимум до 2016 євро протягом початкового періоду в шість тижнів, якщо батькам доводилося залишатися вдома, щоб доглядати за своїми дітьми у віці до 12 років через закриття шкіл і дитячих садочків. Це не відносилося до великодніх свят, коли об'єкти все одно були закритими.

Співробітникам. Федеральний уряд прагнув запобігти масовому безробіттю і для цього надавав короткострокові допомоги по роботі, як це було під час фінансово-економічної кризи 2008-2009 років.

Якщо роботи не було, компанія могла відправити своїх співробітників на короткострокову роботу (Kurzarbeit). Потім Федеральне агентство зайнятості виплачувало 60% їх заробітної плати та 67% зарплат тих, у кого є діти. Компаніям також було відшкодовано соціальні відрахування.

Роботодавці могли подати заяву на отримання короткострокової допомоги, якщо десять відсотків співробітників втратили роботу.

Безробітним та самозайнятим. Індивідуальні компанії, музиканти, фотографи, ті, хто практикує альтернативні методи охорони здоров'я, а також невеликі компанії з кількістю співробітників до десяти могли подати заявку на прямі фінансові вливання. На той час вони отримували дуже мало кредитів, тому держава надала їм від 9000 до 15000 євро протягом наступних 3-х місяців, в залежності від їх розміру.

Великим компаніям. Державний банк розвитку KfW пропонував необмежену кредитну програму для всіх компаній, які також могли відстрочити сплату податків у разі фінансової надзвичайної ситуації, і на той момент їм не потрібно було платити будь-які соціальні відрахування. Відрахування на страхування здоров'я, безробіття, пенсії і довгостроковий догляд можливо було відкласти до травня. Закон про банкрутство також було пом'якшено, щоб компанії не розорялися так швидко.

Лікарням. Лікарні отримували величезні фінансові вливання: по 50 000 євро виділено на кожне нове відділення інтенсивної терапії, що забезпечує штучну вентиляцію легень. Лікарні отримували додатково 560 євро в день за кожне вільне ліжко. Федеральний уряд також вживав заходів щодо закупівлі лікарських засобів і засобів захисту.

Для такої масштабної програми допомоги Німеччина відмовилась від політики бездефіцитного бюджету, який був у країні до цього протягом мінімум 6 років. У 2020 році був перший дефіцит з 2011 року і другий за величиною дефіцит з моменту об'єднання Німеччини, перевершений тільки рекордним дефіцитом 1995 року (рис. 3.5).

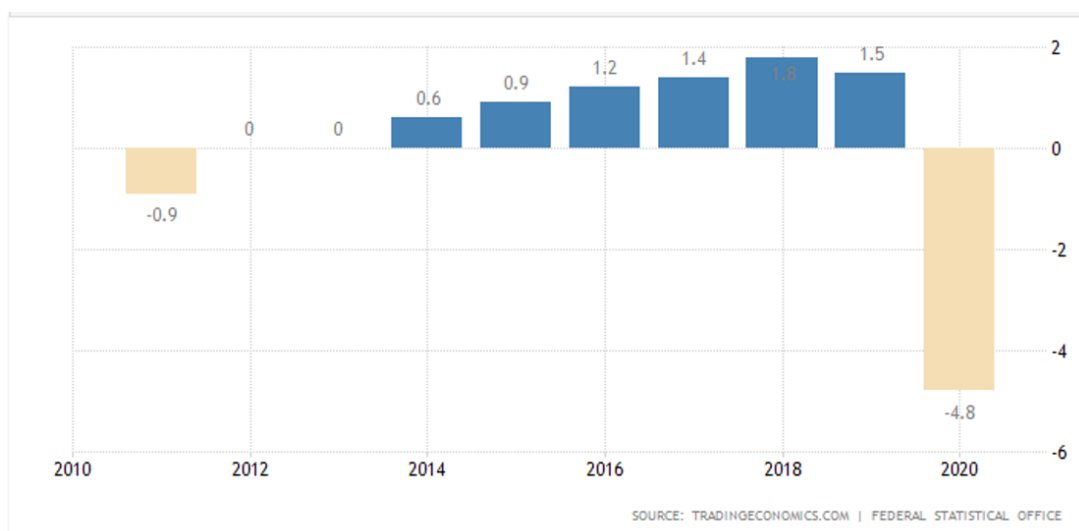

Рисунок 3.5. Дефіцит бюджету Німеччини в 2011-2020 рр. у % до ВВП

У 2020 році реальний ВВП Німеччини зменшився на 5,3% (рис. 3.6). Це падіння завершило дев'ятирічне зростання. Глибина рецесії 2020 року майже така ж як і у кризовий 2009 (-5,6%) рік.

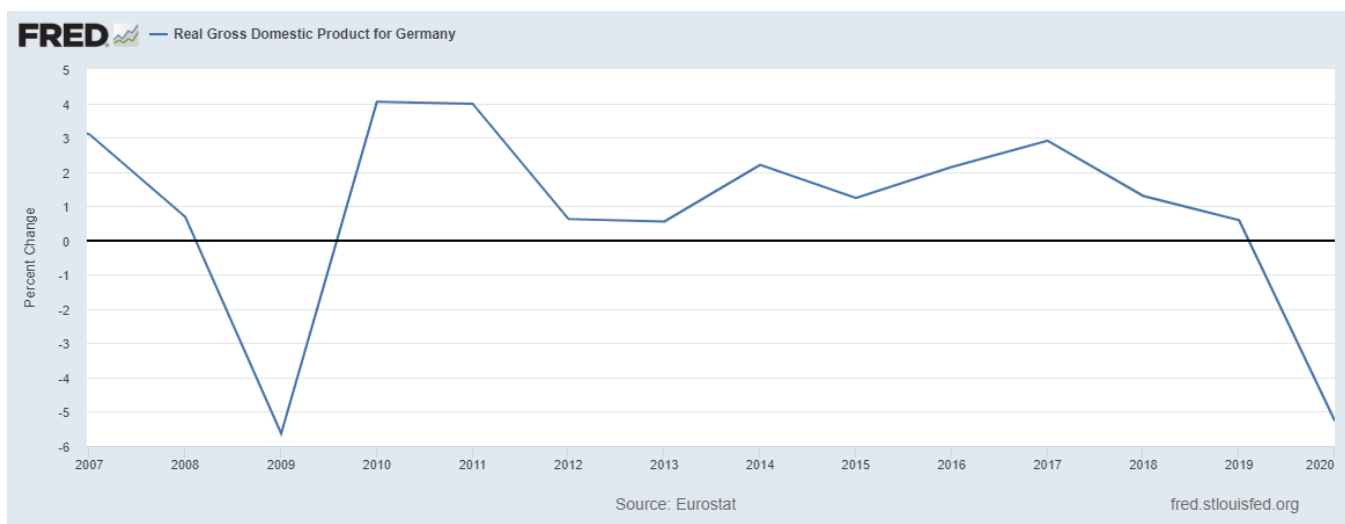

Рисунок 3.6. Темпи росту реального ВВП Німеччини 2007-2020 роки

Згідно з прогнозом KPMG, у 2021 році очікується, що обсяг виробництва в Німеччині виросте на 3,5% в річному численні, ОЕСР прогнозує до 2,8% у 2021 році та 3,3% у 2022 р. Деякі галузі як і раніше будуть помітно залежати від пандемії. Однак відновлення світової економіки буде продовжувати прискорюватися, особливо на найважливіших зарубіжних ринках Німеччини: в США і Китаї.

На початку травня 2021 р. витрати приватних споживачів, ймовірно, будуть швидко зростати, оскільки приватні домогосподарства нормалізують рівень своїх заощаджень. Обсяг виробництва наприкінці 2021 року, за оцінками, буде лише трохи нижче докризового рівня в четвертому кварталі 2019 року. Сильна податково-бюджетна підтримка захистила робочі місця і компанії в 2020 році, але темпи бюджетної консолідації необхідно ретельно контролювати. Додаткова цільова підтримка заслуговує в 2021 і 2022 роках зниження податків для осіб з низьким доходом, розширення досліджень і розробок, підтримки працевлаштування та навчання, а також створення інфраструктури, необхідної для цифрової трансформації та переходу до альтернативної енергетики.

3.5. Франція

ВВП Франції у другому кварталі 2020 р. зазнав значного спаду, багато компаній опинилися в скрутному становищі. Для рятування підприємств був розроблений план, метою якого є збереження людьми їхніх робочих місць. І не дивлячись на витрати, на які спочатку було виділено 8,5 мільярдів євро з бюджету – це значно ефективніше для відновлення бізнесу, ніж повністю відновлювати робочу силу після звільнення.

Для пом'якшення негативних наслідків, ще під час першого карантину – президент Франції Емануель Макрон оголосив про допомогу фірмам, які у скрутному становищі. Так було відмінено податкові збори, соціальні виплати та комунальні платежі. Було створено фонд, якому виділили мільярд євро для підтримки найдрібніших фірм та самозайнятих, що втратили за останній рік до 70% обороту. При цьому обіцяно мінімум 1500 євро для всіх, хто входить в цю категорію. Разом з цим додатково було мобілізовано 45 мільярдів євро, а також президент заявив про виділення 300 мільярдів євро у якості забезпечення банківських займів для бізнесу державою. Ця пропозиція мала попит і вже у квітні було взято 290 000 кредитів на суму 55 мільярдів євро.

У Франції діяла система часткового безробіття, яка дозволяє робітникам зберігати їхні робочі місця та сприяти кращому відновленню бізнесу. З квітня 2020 року 5 мільйонів французьких робітників у 470 000 компаній отримали допомогу з часткового безробіття. Тобто приблизно кожний четвертий робітник скористався такою можливістю. Схема часткового безробіття дозволяє співробітнику отримувати компенсацію до 70% валової заробітної плати та 84% чистої заробітної плати.

На цьому влада Франції не зупинилася і через місяць були введенні наступні заходи:

- 1) Збільшення державної допомоги з 45 млрд. євро до 110;
- 2) 20 млрд. євро було направлено на рекапіталізацію стратегічно важливих компаній, що були у скрутному становищі, особливо у сфері автомобілебудування та літакобудування;
- 3) Збільшено витрати на допомоги з часткового безробіття на 2 мільярди євро;
- 4) Бюджет для компенсації заробітних плат збільшено до 24 млрд. євро;
- 5) Зниження ПДВ на маски та антисептики з 20% до 5,5%.

Французький голова банку Франсуа Вільруа де Гало наголосив на величезній ролі держави під час кризи та стверджував, що державне втручання знизило на дві третини шок та зменшило його негативний вплив на домогосподарства й бізнес. *«Її захисна роль [держави] повинна зменшуватися в міру відновлення в різних секторах, - вважає він, - тим більше, що, звичайно, за цей колективний амортизатор доведеться платити в майбутньому»*. *«Франція вийде з цього шоку, коли державний борг збільшиться як мінімум на 15 процентних пунктів ВВП, до 115%. У перспективі ці гроші доведеться повернути »*, - наполягає голова [34].

Вищеописані заходи мають свої плоди, так приріст реального ВВП у третьому кварталі 2020 року склав 18% (рис. 2.15) – це найкращий результат у Єврозоні. ОЕСР розробила прогноз економічного розвитку Франції у подальші роки. Загальне зниження активності у 2020 році оцінюється у -9,8% (рис. 3.7).

Наступного року прогнозується зростання ВВП на 6% та у 2022 році на 3,3%. Рівень безробіття досягне свого максимуму приблизно наприкінці 2021 року та буде залишатися вище докризового рівня протягом 2022 року.

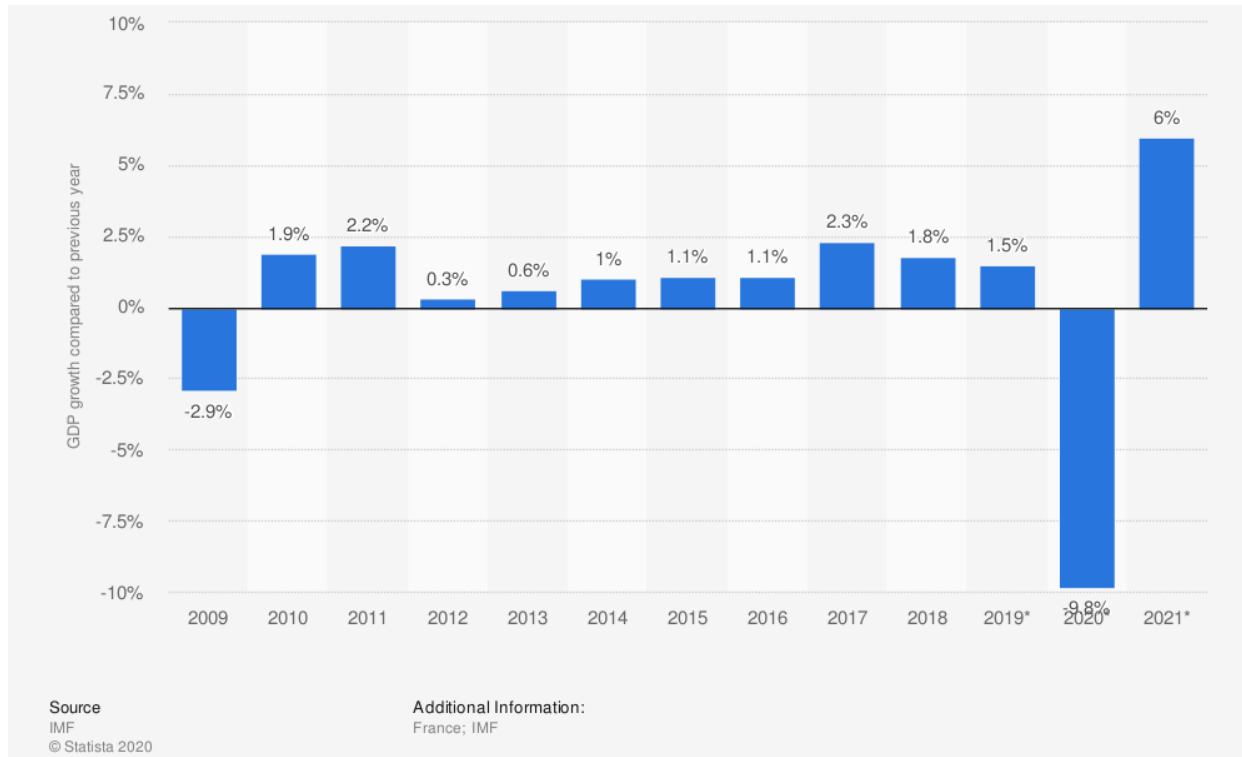

Рисунок 3.7. Темпи росту реального ВВП Франції 2009-2019 з прогнозом до 2022 року

Очікується збільшення державного боргу до 120% ВВП у 2022 році. Тимчасові надзвичайні заходи разом з середньостроковим планом відновлення забезпечать сильну фіскальну підтримку. Поступова відмова від плану часткового безробіття та кредитної допомоги для фірм сприятиме перерозподілу ресурсів між фірмами. Для поступового відновлення французька влада має створити нові заходи підтримки для фірм, що будуть сформовані під впливом обмежень на національному та місцевому рівнях. Визначення пріоритетів та пришвидшення тестування населення допоможе швидше виявляти хворих людей та ізолювати їх, що сприятиме кращому контролю над пандемією та підвищенню економічної активності.

3.6. Італія

Реальний ВВП Італії після катастрофічного спаду у другому кварталі 2020 р. демонструє стає зростання. У III кварталі воно становило в +15,9% (рис. 2.18) Однак загальний результат за 2020 рік – невтішний, показник падіння реального ВВП Італії становив -8,9% (рис. 3.8). Під час коронакризи Італія постраждала сильніше, ніж під час глобальної фінансової кризи 2008-2009 років.

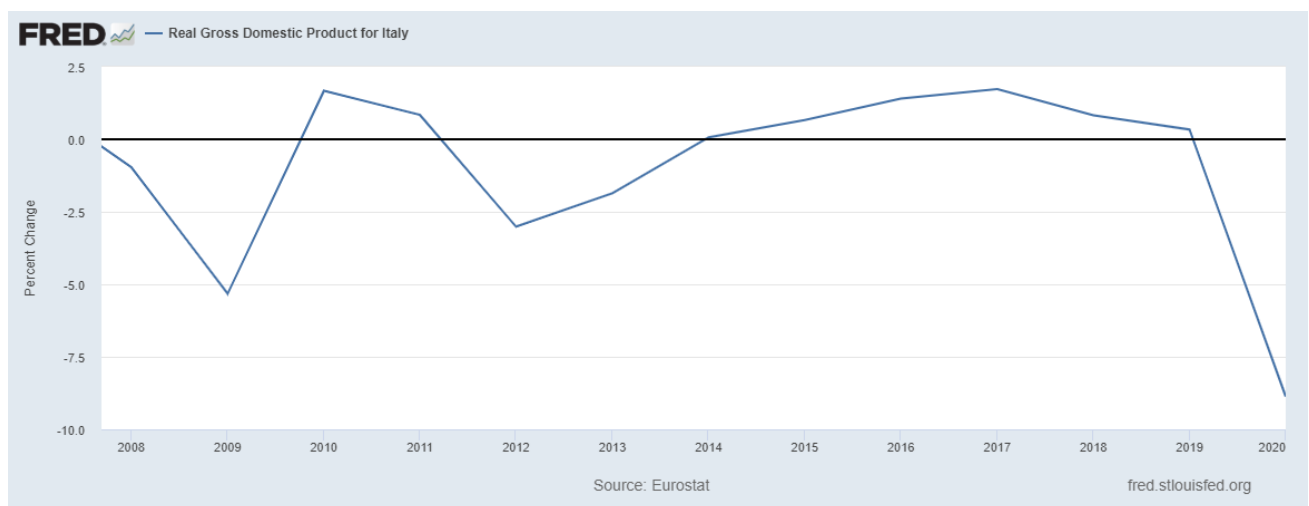

Рисунок 3.8. Темпи щорічного приросту реального ВВП Італії 2008-2020

Для порятунку економіки влада запровадила пакет надзвичайних заходів з бюджетом 25 мільярдів євро. Ці гроші призначалися для боротьби з коронавірусом та допомоги секторам, які постраждали найбільше: туризм, транспорт та логістика. Пакет включав:

- Посилення італійської системи з охорони здоров'я та захисту громадян (3,2 млрд. євро);
- Заходи для забезпечення доходами самозайнятих робітників та тих, яких скоротили, а також заходи для збереження робочих місць (10,3 млрд. євро);
- Підтримка бізнесу, у тому числі відстрочка оподаткування разом з виплатами за комунальні послуги в найбільш постраждалих районах країни (6,4 млрд. євро);
- Кредитування (5,1 млрд. євро).

Європейський центральний банк (ЄЦБ) надав Італії наступну допомогу:

- Додатковий транш 120 млрд. євро до кінця 2020 року;
- Проведення додаткових аукціонів для реалізації цінних паперів на більш вигідних умовах;
- Купівля цінних паперів приватного та державного секторів на 750 млрд. євро до кінця 2020 р.;
- Розширення діапазону прийнятності активів для участі у програмах із закупок для корпоративного сектору та послаблення стандартів рефінансування по програмам Євросистеми.

Державний пакет з допомоги складався з наступних пунктів:

- Мораторій на погашення кредитів для деяких господарств, а також малих та середніх підприємств, у тому числі на іпотечні кредити та овердрафти;
- Державні гарантії по кредитах для малих та середніх підприємств;
- Стимулювання фінансових та нефінансових компаній через відстрочку подачі податкових звітів;
- Виділення 500 мільйонів євро Італійському банку розвитку у вигляді державних гарантій з метою підтримки кредитування та ліквідності банків, для фінансування середнього та малого бізнесу.

На самому початку пандемії самозайняті та сезонні працівники мали можливість подати заявку та отримати 600 євро компенсації на випадок призупинення діяльності. Самозайняті, яким довелося брати відпустку, щоб доглядати за дітьми, могли отримати виплати, які покривали до половини заявленого щомісячного доходу. Дещо пізніше було виділено 400 мільйонів євро для видачі у вигляді продуктових талонів для тих, хто більш за всіх мав потребу. Талони видавали лише тим, хто не мав доходів та не був у змозі забезпечити себе засобами першої необхідності. Для сімей з дітьми видавали ваучери для покриття витрат на няню вартістю 600 євро, оскільки діти не відвідували дитячі садки/школи.

ОЕСР розробила прогноз економічного розвитку Італії у подальші роки. Після значного падіння під час пандемії прогнозується зростання на 4,1% у 2021 та на

3,2% у 2022 роках. Локдауни разом з відсутністю стабільності мали прямий вплив на економічну діяльність, однак державна підтримка пом'якшила негативні наслідки для домогосподарств та компаній. Створення великої кількості робочих місць, особливо для низькокваліфікованих жінок та молоді, стане можливим лише у 2022 році, оскільки наближується широкомасштабна вакцинація, завдяки якій збільшиться споживання. Очікується, що інвестиції і експорт будуть поступово відновлюватися разом з виробничим сектором. Підтримуюча податково-бюджетна політика призведе до збільшення рівня державного боргу, але, за прогнозами, процентні ставки залишаться низькими. Вищий рівень зростання необхідний для поліпшення фіскальної позиції в середньостроковій перспективі.

Скоригований державний бюджет передбачає більш швидке, екологічне та інклюзивне зростання. Стимулювання повинно супроводжуватися продовженням структурних реформ та їх ефективним здійсненням. Можливо спростити режим регулювання, усунути затримки в судовій системі та поліпшити результати навчання робітників. Реформи податкової, закупівельної та бюджетної видаткової політики можуть доповнювати зусилля з підвищення видаткової спроможності національної інфраструктури. Завдяки реформам в галузі фінансів, банкрутства та конкуренції – ці реформи державного сектору будуть підтримувати розширення нових малих підприємств та підвищувати продуктивність.

3.7. Україна

У червні 2020 року МВФ надав кредитну програму Україні на 5 мільйонів доларів та виділив перший транш у розмірі 2,1 млрд. доларів для відновлення національної економіки, яка постраждала від Ковід-19. У 2021 році Україна очікує ще три транші у розмірі 2,2 млрд. доларів кожний, хоча є й сумніви щодо них.

Для допомоги громадянам під час карантину в березні-квітні 2020 р. уряд запровадив як підтримку бізнесу, так і соціальну допомогу, яка полягала в наступному:

- Виплати пенсіонерам, віком понад 80 років, пенсія яких не перевищує 9205 грн, у розмірі 500 гривень щомісяця;
- Індексацію пенсій на 11% з підвищенням на 260 гривень в середньому;
- Особам, які мають тривалий страховий стаж, встановили мінімальну пенсію у розмірі 2100 гривень;
- Виплата у розмірі 1000 гривень (одноразова) окремим категоріям населення, зокрема пенсіонерам, чия пенсія менше 5000 гривень;

Окрема допомога була виділена безробітним під час карантину, фонд отримав 6 мільярдів гривень, зокрема:

- Для допомоги з безробіття виділено 1,277 мільярдів гривень:
 - Мінімальний розмір виплат збільшили на 350 гривень і він становив 1000 гривень;
 - Зменшення строку отримання виплат звільненим за власним бажанням, виплату стало можливим отримувати з першого дня;
 - Безробітні почали отримувати допомогу одразу після реєстрації.
- Для допомоги з часткового безробіття виділено 4,723 мільярди гривень.

Також збільшили субсидію в середньому на 300 гривень. У зв'язку з тим, що під час карантину люди переважно знаходились вдома – використання води, електроенергії і т.п. збільшилось; для отримувачів субсидій було збільшено нормативи на 50%. Було спрощено процедуру як отримання, так і виплат субсидій.

Стосовно державної допомоги бізнесу, були впроваджені наступні заходи:

- Зменшення кредитного навантаження;
- *«Звільнення від нарахування та сплати плати за землю, яка використовується в господарській діяльності, податку на нерухомість за житлові приміщення за березень 2020 р.»*

- Обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства;
- Мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок (виключення – перевірки щодо відшкодування ПДВ);
- Дозвіл фізичним особам-підприємцям тимчасово не заповнювати книгу обліку доходів;
- Відтермінування введення РРО для всіх категорій платників податків за спрощеною системою;
- Збільшення лімітів річного доходу для ФОП 1, 2 та 3 груп;
- Звільнення від сплати ПДВ при ввезенні товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом;
- Спрощення системи обліку продукції та впровадження нульової ставки акцизного податку для державних підприємств, які виробляють дезінфектори на основі спирту;
- Припинення оскаржень рішень контролюючих органів;
- Врахування без обмежень витрат платників ПДВ на передачу, в якості внеску в боротьбу з коронавірусом, установам охорони здоров'я медикаментів, ліків, обладнання тощо;
- Надання органам місцевого самоврядування права приймати рішення про зміну ставок єдиного податку»[35].

Окремим пунктом у державній допомозі була допомога агробізнесу, через впровадження різних програм. Загалом було виділено 4,7 мільярдів гривень.

Результат від цих заходів є: на малюнку 2.21 видно тренд уповільнення падіння реального ВВП у третьому кварталі 2020 року, значення від'ємне та становить -3,5% (проти -11,4% у попередньому другому кварталі). Загалом реальний ВВП у 2020 році знизився на 4% (рис. 3.9), зупинивши невеличке зростання протягом 2016-2019 років. Також з графіку видно, що в Україні, на відміну від багатьох розвинутих країн, спад економіки під час пандемії Ковід-19

менший ніж у кризові 2015 (-9,8%) та 2009 (-15,1%) роки – це пояснюється гарною світовою кон'юнктурою на агропродукцію і метали, що експортувались в 2020 р.

Згідно з прогнозом МВФ очікується зростання ВВП України до 3% в 2021 році і 3,2% в 2022 році за умови відновлення світової економіки після пандемії. Активність повинна підтримуватися відновленням зовнішнього і внутрішнього попиту, а також стимулами податково-бюджетної та грошово-кредитної політики.

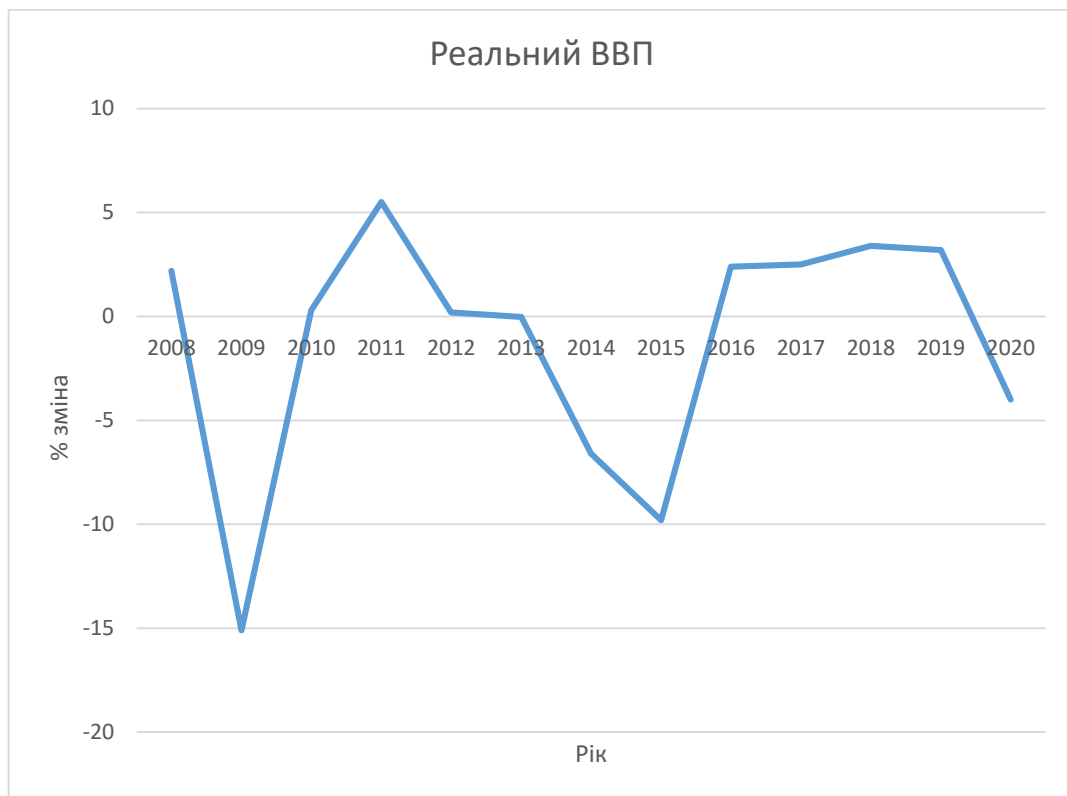

Рисунок 3.9. Темпи росту реального ВВП України в 2008-2020 рр.

До лютого 2020 року українська економіка все ще перебувала в стабільному макроекономічному стані завдяки успішній реалізації програми реформ, зі зниженням державного боргу, падінням інфляції і позитивними прогнозами зростання, але спалах пандемії і перестановки в уряді затьмарили перспективи. Державний борг значно збільшився з 50,1% ВВП в 2019 році до 65,7% ВВП в 2020 році і, як очікується, незважаючи на зниження, залишиться високим у 2021 році (64,3% ВВП) і 2022 році (61,8% ВВП). Прогнозується, що інфляція знову зросте до 6% в 2021 році і 5,7% в 2022 році (У 2020 році вона дорівнювала 3,2%). У червні

2020 року МВФ схвалив пакет підтримки в розмірі 5 мільярдів доларів, щоб допомогти Україні впоратися з проблемами пандемії Ковід-19. Політика в рамках нового механізму зосереджена на чотирьох пріоритетах: пом'якшення економічних наслідків кризи; забезпечення постійної незалежності центрального банку і гнучкого обмінного курсу; забезпечення фінансової стабільності при відшкодуванні витрат від банківських позик; та просування вперед з ключовими управлінськими й антикорупційними заходами для збереження і поглиблення недавніх досягнень. В пріоритетах бюджету на 2021 рік входять охорона здоров'я, включаючи закупівлю вакцин від Ковід -19, соціальна сфера з підвищенням заробітної плати і пенсій, освіта й сільське господарство. Рівень безробіття в Україні знижувався до 2019 року, але через негативний економічний вплив пандемії Ковід -19, за оцінками експертів, він збільшився до 11% в 2020 році та, за прогнозами експертів, залишиться високим у 2021 році (9,6%) і 2022 році (9%).

Через пандемію Ковід -19 вказані сектори економіки України сильно постраждали в 2020 році, і в 2021 році очікується повільне відновлення за умови відновлення світової економіки після пандемії. Очікується, що сільське господарство в найменшій мірі постраждає від карантинних обмежень, в той час як послуги, торгівля і транспорт постраждають найбільше.

3.8. Загальносвітова оцінка негативних наслідків коронакризи та прогнози її подолання

У 2021 році карта світу виглядає вже зовсім інакше, ніж у минулому році, коли реальний ВВП переважної більшості країн зазнав позначки більшої за -3% (рис. 2.23). Зараз по всьому світу реальний ВВП зростає, винятком є лише Білорусь та Бутан зі значеннями -0,4% та -1,9% (помічені помаранчевим кольором на рис. 3.10) відповідно; а також Венесуела та М'янма з падінням реального ВВП -10% та -8,9% (помічені червоним кольором на рис. 3.10). Окрім цих чотирьох держав всі інші активно відновлюють економіку.

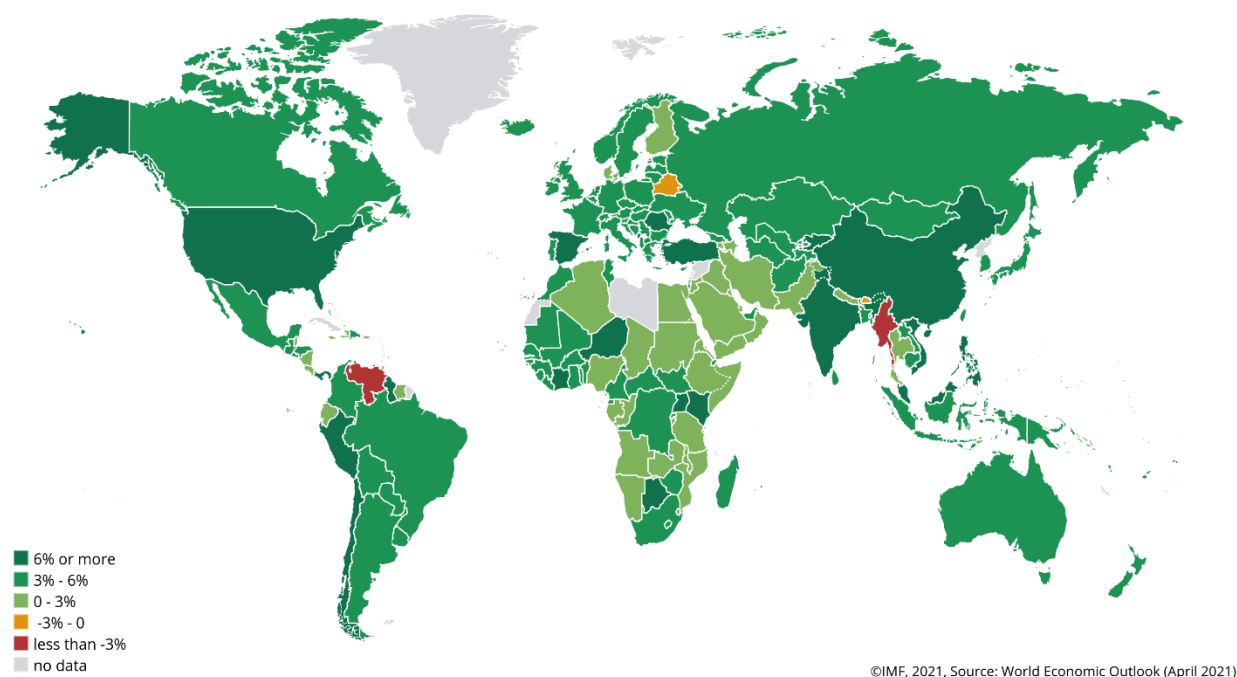

Рисунок 3.10. Карта зростання реального ВВП у країнах світу в 2021 р.

Після рекордного обвалу цін на нафту з 1991 року в квітні 2020 року, до літа 2020 р. ціни на нафту почали поступово відновлюватися. Цьому сприяв вихід країн з режиму ізоляції, а також ОПЕК, що погодилася на значне скорочення видобутку сирої нафти. До кінця року оптимізм з приводу перспектив впровадження вакцинації підтримав ринок. У травні 2021 року ціни на нафту марки West Texas на рівні 65,69 доларів за барель, що є вищим за значення у грудні 2019 р., після якого почалося зниження (на рис. 2.24 зображена динаміка зміни ціни).

Згідно з прогнозом ОЕСР, виходячи з припущення про періодичні спалахи коронавірусу, а також перспективу появи широкодоступної вакцини до кінця 2021 року, в наступні два роки має відбутися поступове, але нерівномірне відновлення світової економіки. Прогнозується, що після сильного спаду в 2020 році (до -4,4 %) світовий ВВП зросте приблизно на 4¼ відсотка в 2021 році і ще на 3¾ відсотка у 2022 році. Наприкінці 2021 року світовий ВВП має опинитися на докризовому рівні, чому сприятиме сильно прискорене його відновлення в Китаї.

Країни і регіони з ефективними системами тестування, режимом ізоляції та системами відстеження, ймовірно, будуть працювати відносно добре, як вони це робили з початку пандемії, але як і раніше їх буде стримувати загальна слабкість глобального попиту. Ці перспективи виробництва дозволять забезпечити тільки поступове зниження безробіття та послаблять короткострокові стимули для компаній до інвестування. Стійкий спад також може стримувати зростання заробітної плати та інфляцію цін.

Інститут McKinsey провів глобальне дослідження стосовно впливу коронавірусу на настрої у світовій економіці. Керівники бачать позитивну динаміку, результати опитувань станом на березень 2021 року є найкращими за весь час пандемії: 69 % опитаних вважають, що глобальні економічні умови покращяться (проти 56% під час минулого опитування у січні). Найбільш позитивний відгук про зміни у своїй країні зазначили керівники з Китаю та Індії, хоча квітень-травень в останній призвів просто до катастрофи. Європа ж меншою мірою дала позитивні оцінки. Настрої стосовно безробіття також покращуються порівняно з минулими, майже половина опитаних очікує зниження. На рівні компаній позитивні очікування досягають нових максимумів: за показником попиту на продукти компаній та показником збільшення прибутку спостерігається приріст, вони досягли свого найвищого значення з березня 2020 року. Збільшилась частка респондентів, котрі вважають, що їх компанії вже повністю працездатні. Однак більшість стверджує протилежне. При цьому респонденти з розвинених країн більшою мірою погодяться з тим, що компанія повністю працездатна або, що їх бізнес не постраждав від пандемії, ніж респонденти країн з економікою, що розвивається. Варто зазначити, що «повністю працездатна» компанія не означає те, що вона буде працювати як раніше. Бізнес-операції змінилися під впливом пандемії і деякі зміни залишаться, коли економічне життя повернеться до свого звичного стану.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі розглянуто найбільші пандемії не лише XXI століття, але й далекого минулого: шосту пандемію холери, пандемії Іспанського, Азійського, Гонконгського та свинячого грипу, пандемію сучасності ВІЛ/СНІД, а також пандемію коронавірусу. Не дивлячись на те, що пандемія коронавірусу далеко не перша – світ ще не зіштовхувався з настільки великими масштабами захворюваності, а також негативними соціально-економічними наслідками.

Другий розділ містить інформацію про початок та розповсюдження коронавірусу, особливо в Китаї, США, Німеччині, Франції, Італії та Україні. З ряду цих країн можливо виокремити Китай, як єдину країну, яка змогла не тільки у найкоротші строки зупинити поширення коронавірусу, але й після першої хвилі приборкати розповсюдження захворювання, коли інші країни в переліку мають справу з третьою його хвилею. У ньому також охарактеризовано вжиті заходи для запобігання поширенню Ковід-19, всі країни були вимушені запровадити локдауни. У цьому розділі оцінено кризові явища, викликані пандемією у Китаї, Сполучених Штатах Америки, Німеччині, Франції, Італії та Україні. Найкраще знову ж таки показав себе Китай – це єдина країна, яка за підсумками 2020 року утримала додатній приріст реального ВВП (+2,3%), гірше всього справи у Франції (-9,8%).

У третьому розділі міститься інформація про роль вакцинації для боротьби з захворюванням, а також про найпопулярніші вакцини проти ковіду: Файзер, Модерну та Астрозенеку. У розділі описані державні заходи для підтримки економіки та нівелювання негативних наслідків у Китаї, Сполучених Штатах Америки, Німеччині, Франції, Італії та Україні. До них відносяться: податкові канікули, надання пільг, кредитування, виплата допомоги (одноразова, або щомісячна), короткострокові допомоги по роботі, фінансування певних галузей. Також у розділі міститься економічний прогноз для вищезазначених країн на найближчі два роки.

Пандемія Ковід-19 продовжує завдавати значної шкоди економіці та суспільству в 2021 році. Перспективи можливого виходу з кризи покращилися, почалася вакцинація, але короткострокові перспективи залишаються дуже невизначеними, особливо для Індії та України, що вкрай запізнилися з вакцинацією. У багатьох країнах все ще мають місце спалахи вірусу. Вжиті заходи стримування зупинили темпи відновлення світової економіки після колапсу виробництва в першій половині 2020 року і призводитимуть до подальшого скорочення виробництва в найближчому майбутньому, особливо в багатьох європейських країнах. Ця модель, ймовірно, збережеться доки переважна більшість населення не буде провакцинована, як це вже зробив Ізраїль.

Хоча світова економіка сьогодні знову зростає, пандемія завдала важкого удару: все ще збільшується число жертв і хворих, особливо в Індії, мільйони людей опинилися за межею бідності, а попереду є ризик, що людство чекає тривалий період низьких показників економічної активності і доходів. Наявний досвід минулих криз свідчить про те, що пандемія коронавірусу не лише залишить глибокий слід в економіці, але й буде причиною сповільненого темпу зростання, скорочення робочої сили та неповної зайнятості. Вкрай важливими є всеохоплюючі та комплексні реформи, спрямовані на підвищення ефективності основних факторів для забезпечення рівномірного та стійкого економічного розвитку. Саме тому пріоритетними політичними завданнями на найближчий час є не лише приборкання поширення Ковіду та забезпечення якнайшвидшого широкомасштабного впровадження вакцин, але й плідна праця держав над створенням умов для здійснення циклу інвестиційної діяльності, що спрямована на забезпечення сталого зростання економіки, яка б меншою мірою залежала від державних запозичень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Мортімер І. Століття змін / Ієн Мортімер. – Харків: Фабула, 2018. – 448 с.
- 2) Холера [Електронний ресурс] // ВООЗ. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/cholera>.
- 3) Cholera Through History [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.britannica.com/science/cholera/Cholera-through-history>.
- 4) Pollitzer R. CHOLERA / R. Pollitzer, S. Swaroop, W. Burrows. // printed in Switzerland. – 1959. – №43. – С. 41–48.
- 5) Spanish Flu [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.history.com/topics/world-war-i/1918-flu-pandemic>.
- 6) Economic Effects of the 1918 Influenza Pandemic [Електронний ресурс] // Federal Reserve Bank of St.Louis. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: https://www.stlouisfed.org/~media/files/pdfs/community-development/research-reports/pandemic_flu_report.pdf.
- 7) The Flu Pandemic of 1918 [Електронний ресурс] // National Archives News – Режим доступу до ресурсу: <https://www.archives.gov/news/topics/flu-pandemic-1918>.
- 8) Уроки карантину зі США: Філадельфія і Сент-Луїс у розпал «іспанки» в 1918-му – фоторепортаж [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/lockdown-lessons-philadelphia-versus-st-louis-amid-1918-spanish-flu/30549128.htm>.
- 9) Ерман Г. Чума, холера, "іспанка": як великі пандемії змінювали світ [Електронний ресурс] / Георгій Ерман // BBC News Україна. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52291698>.
- 10) Thomas K. One of the Millions: FDR and the Flu Pandemic of 1918-1920 [Електронний ресурс] / Kevin Thomas // National Archives. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://fdr.blogs.archives.gov/2020/04/28/one-of-the-millions-fdr-and-the-flu-pandemic-of-1918-1920/>.
- 11) Daily Arkansas Gazette from Little Rock, Arkansas [Електронний ресурс] // Daily Arkansas Gazette. – 1918. – Режим доступу до ресурсу:

https://www.newspapers.com/newspage/140998714/?__cf_chl_captcha_tk__=ea782a7b445ce2d4f64867bc5e310f201204ee54-1608739409-0-AScfc8c_bjBmfc1hGVqmthOEF4uPij9jzUzljRtfZAOd0YEhci9lkiET9v3tsMyN_uUS3QD5m9YL_a2v3Qv7CAj2qQPAX1vr-VyLMTeGxy-iuebu74cTiaaL0ZAoXMU-P0homY12yWEnDZTlpSdt7d_K-WGuPQo29WeJmVGPVRZb9yTPvQr4Rdcv6Sy-mCCTdWRTvT1UGYJwf8SfIXgL5AFF61h9md7KApWQmilPF7A466199FHcGSsZk1LonfgolHsXGpADNcVYny1ul_gJgyod9N8Te4G7EY-Mcn_B5rkoA8uHCpqlg9IMqwkSRnLT9726uLjOtl3FgFmA-Gl6PyHVxVAysezGThBVgzm1cUKgTbR4miQK6k-bpGgu0gNjyfm-rA5J-S91D3yzRMsuiaHkTqod7RWT8Vq_raobv1u34mlu_0X-IEO6XQN0Qo7AXedG0UwzsUnO6pf6n-hYW2YWqlP3FTAYb1eoqhDFk15Wmj--diTE9C3xd8k7UzlcG4q1lrlTaHsTH__urgTUFehrJYMOCH86qJdhTbX9eKYJhpOvip2Rcbp0x-e4T_8zHcP_bKN-0rFHbXsbG3XvHUI4fruCxEYD9IJVADQVLIn

- 12) Barro R. J. THE CORONAVIRUS AND THE GREAT INFLUENZA PANDEMIC: LESSONS FROM THE “SPANISH FLU” FOR THE CORONAVIRUS’S POTENTIAL EFFECTS ON MORTALITY AND ECONOMIC ACTIVITY [Электронный ресурс] / R. J. Barro, U. José, J. Weng // NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26866/w26866.pdf.
- 13) Honigsbaum M. Revisiting the 1957 and 1968 influenza pandemics [Электронный ресурс] / Mark Honigsbaum. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)31201-0/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)31201-0/fulltext).
- 14) Moon E. How the U.S. Fought the 1957 Flu Pandemic [Электронный ресурс] / Moon // Smithsonian magazine. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.smithsonianmag.com/smithsonian-institution/united-states-vaccine-1957-flu-pandemic-180974906/>.
- 15) Saunders-Hastings P. R. Reviewing the History of Pandemic Influenza: Understanding Patterns of Emergence and Transmission [Электронный ресурс] / P. R. . Saunders-

- Hastings, D. Krewski // Published online. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5198166/>.
- 16) Rogers K. 1968 flu pandemic [Электронный ресурс] / Kara Rogers. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.britannica.com/event/1968-flu-pandemic>.
- 17) The 2009 H1N1 Pandemic: Summary Highlights [Электронный ресурс] // Center for Disease Control and Prevention. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.cdc.gov/h1n1flu/cdcresponse.htm>.
- 18) Diagnoses of HIV Infection in the United States and Dependent Areas. // National center for HIV/AIDS. – 2018. – С. 13.
- 19) Roser M. HIV / AIDS [Электронный ресурс] / M. Roser, H. Ritchie // OXFORD MARTIN SCHOOL. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://ourworldindata.org/hiv-aids>.
- 20) Chow D. Where did the coronavirus come from? Past outbreaks provide hints [Электронный ресурс] / Denise Chow // NBC news. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nbcnews.com/science/science-news/where-did-new-coronavirus-come-past-outbreaks-provide-hints-n1144521>.
- 21) Characteristics of SARS-CoV-2 and COVID-19 [Электронный ресурс] / Ben Hu, Hua Guo, Zheng-Li Shi, Peng Zhou // Nature Reviews Microbiology. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nature.com/articles/s41579-020-00459-7>.
- 22) How the Virus Got Out [Электронный ресурс] / Weiyi Cai, James Glanz, Jin Wu, Derek Watkins // The New York Times. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/03/22/world/coronavirus-spread.html?action=click&module=Spotlight&pgtype=Homepage>.
- 23) Cheng E. Coronavirus batters China restaurants and eateries as millions of workers struggle to return to work [Электронный ресурс] / Evelyn Cheng // CNBC. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.cnbc.com/2020/03/13/coronavirus-batters-china-restaurants-as-millions-struggle-to-return-to-work.html>.
- 24) China Economic Update - July 2020 [Электронный ресурс] // The World Bank. – 2020. – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.worldbank.org/en/country/china/publication/china-economic-update-july-2020>.

- 25) President Trump Declares State of Emergency for COVID-19 [Електронний ресурс] // National Conference of State Legislatures. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ncsl.org/ncsl-in-dc/publications-and-resources/president-trump-declares-state-of-emergency-for-covid-19.aspx>.
- 26) How Does the 2020 Stock Market Crash Compare With Others? [Електронний ресурс] // The Balance. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.thebalance.com/fundamentals-of-the-2020-market-crash-4799950#citation-5>.
- 27) Coronavirus : la « bombe atomique » du rassemblement évangélique de Mulhouse [Електронний ресурс] // Le Point. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://www.lepoint.fr/sante/coronavirus-la-bombe-atomique-du-rassemblement-evangelique-de-mulhouse-28-03-2020-2369173_40.php.
- 28) Tableaux de l'économie française [Електронний ресурс] // Institut national de la statistique et des études économiques. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4277833?sommaire=4318291>.
- 29) Di Donato V. As northern Italy is ravaged by coronavirus, there's trouble brewing down south [Електронний ресурс] / V. Di Donato, B. Latza Nadeau // CNN. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://edition.cnn.com/2020/04/04/europe/southern-italy-coronavirus-black-economy-intl/index.html>.
- 30) Солонина Є. Пандемія-2020 змінила життя українців. Що саме змінилося? [Електронний ресурс] / Євген Солонина. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F-%D1%8F%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%81-%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D1%8F%D0%BA-%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%B2-covid-19-%D0%BD%D0%B0-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F-%D1%96->

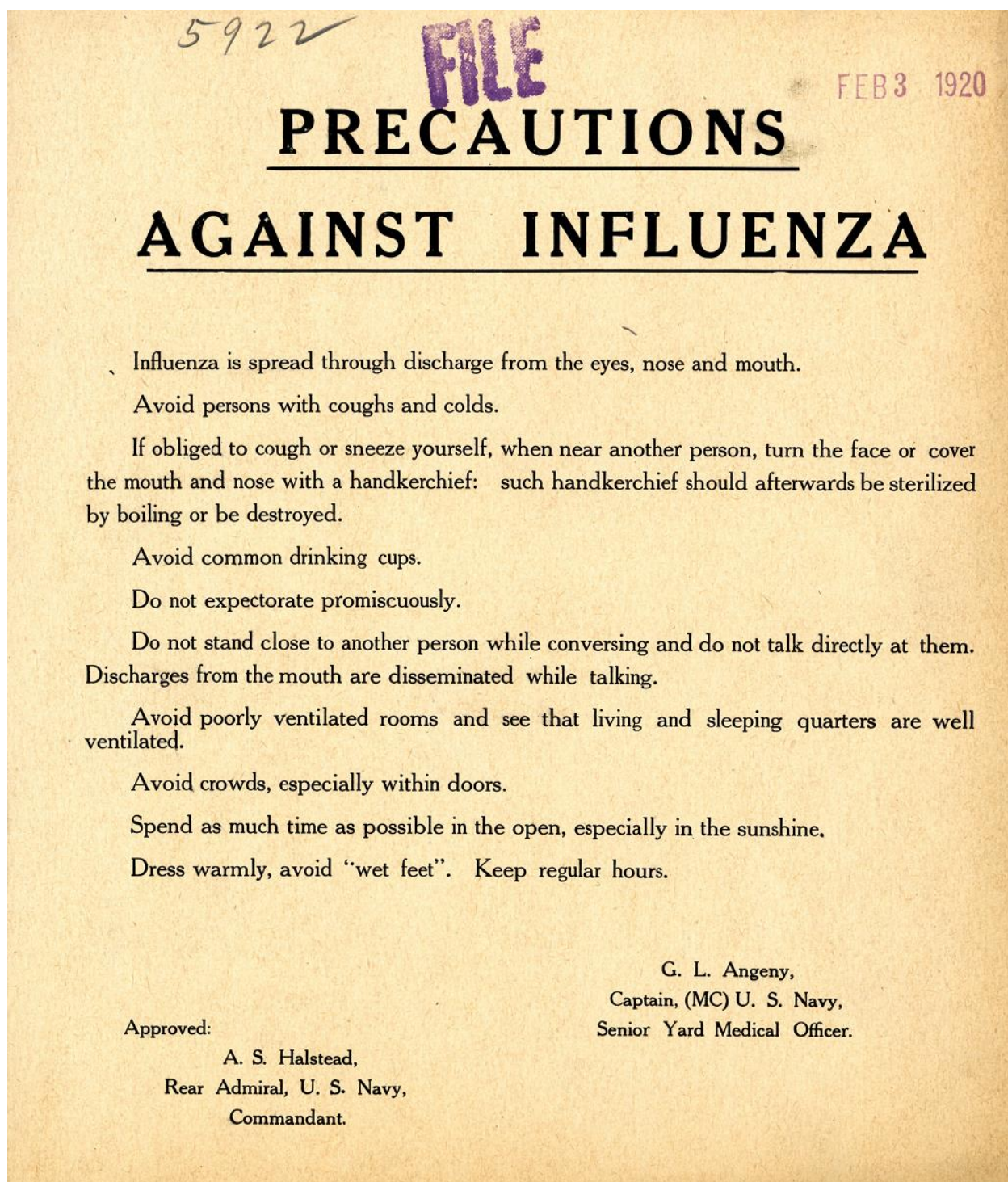
%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8-
 %D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B5%D0%B9/31012767.html

- 31) Макроекономічний та монетарний огляд – Травень 2020 [Електронний ресурс] // Національний Банк України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM_2020-05.pdf?v=4.
- 32) China's factory activity growth slips to nine-month low: Caixin PMI [Електронний ресурс] // Reuters. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-pmi-idUSKCN2AT0ZC>.
- 33) Lee Siu Hin. How China won the COVID-19 fight and what this means for the world [Електронний ресурс] / Lee Siu Hin // Workers World. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.workers.org/2020/08/50824/>
- 34) Une chute du PIB d'« au moins 8 % » cette année, estime le gouverneur de la Banque de France [Електронний ресурс] // Le monde. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://www.lemonde.fr/economie/article/2020/04/19/une-chute-du-pib-d-au-moins-8-cette-annee-pronostique-le-gouverneur-de-la-banque-de-france_6037058_3234.html.
- 35) Програми підтримки бізнесу [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я України – Режим доступу до ресурсу: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>.
- 36) China Exports – Режим доступу до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/china/exports>
- 37) <https://www.cnbc.com/quotes/.HSI>
- 38) Hang Seng Index .HSI:Hong Kong Stock Exchange – Режим доступу до ресурсу: <https://www.macrotrends.net/1319/dow-jones-100-year-historical-chart>
- 39) Current account according to calculations of the Deutsche Bundesbank – Режим доступу до ресурсу: https://www.destatis.de/EN/Themes/Economy/Foreign-Trade/_node.html#sprg266728
- 40) Italy Stock Market (FTSE MIB) Bundesbank – Режим доступу до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/italy/stock-market>

- 41) Ukraine's Real GDP Growth – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/real-gdp-growth>
- 42) Crude Oil Prices - 70 Year Historical Chart – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart>
- 43) China Caixin Manufacturing PMI – Режим доступу до ресурсу:
<https://tradingeconomics.com/china/manufacturing-pmi>

ДОДАТКИ

Додаток 1. Пам'ятка про профілактику грипу від третього військово-морського
окружного медичного працівника

Додаток 2. Рівень смертності від грипу (відсотки від загальної кількості населення) протягом Великої пандемії грипу 1918-1920

Країна	1918	1919	1920	Сума
Аргентина	0,16	0,17	0	0,33
Австралія	0	0,24	0,04	0,28
Австрія	0,76	0,21	0	0,97
Бельгія	0,71	0,11	0,01	0,83
Бразилія	0,48	0,21	0	0,69
Великобританія	0,34	0,12	0	0,46
Венесуела	0,99	0,26	0	1,25
Гватемала	2,94	0	0,98	3,92
Греція	0,43	0,02	0	0,45
Данія	0,17	0,08	0,06	0,31
Єгипет	0,79	0,18	0,1	1,07
Індія	4,1	0,86	0,26	5,22
Індонезія	2,28	0,76	0	3,04
Ісландія	0,44	0,21	0,15	0,8
Іспанія	1,05	0,14	0,17	1,36
Італія	1,17	0,06	0	1,23
Канада	0,4	0,15	0,07	0,62
Кенія	3,64	2,14	0	5,78
Китай	0,56	0,65	0,22	1,43
Колумбія	0,44	0	0,02	0,46
Корея	0,77	0,24	0,37	1,38
Маврикій	2,02	1,18	0	3,2
Мадагаскар	2,2	1,3	0	3,5
Малайзія	1,23	0,06	0	1,29
Мексика	1,55	0	0,52	2,07
Нігерія	1,54	0,9	0	2,44
Нідерланди	0,55	0,14	0,02	0,71
Німеччина	0,65	0,02	0,1	0,77
Нова Зеландія	0,57	0,03	0,09	0,69
Норвегія	0,45	0,11	0,01	0,57
Перу	0,1	0,1	0,19	0,39
Південна Африка	2,11	1,24	0	3,35
Португалія	1,72	0,09	0	1,81
Росія	1,42	0,39	0,06	1,87
Сінгапур	0,99	0,14	0,16	1,13
Сполучені Штати	0,39	0,07	0,05	0,51
Тайвань	0,53	0,02	0,52	1,07
Турція	1,03	0,05	0	1,08
Угорщина	0,91	0,26	0,1	1,27
Уругвай	0,13	0,05	0,04	0,22
Філіппіни	1,07	0,82	0	1,89

Фінляндія	0,54	0,15	0,02	0,71
Франція	0,52	0,22	0	0,74
Чилі	0,06	0,53	0,03	0,86*
Швейцарія	0,53	0,11	0,12	0,76
Швеція	0,47	0,14	0,02	0,63
Шрі Ланка	0,57	1	0,17	1,74
Японія	0,4	0,18	0,37	0,95
Агрегований рівень смертності	1,42	0,52	0,16	2,1